

källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SLS

1/2016

*Modernisterna och aförismen ~ Queera Hagar ~ Folkdansens jubelår i Finland
Silverspännet tar ut svängarna ~ Finlandssvenska fiktiva rum*

HACAR
OLSSON

3–13 TEMA: Modernismen 100 år

14–23 TEMA: Folkdansens jubelår

- 3 Syskon och hemlösa vandrare
- 4 Modernisterna och aforismen
- 7 Queera Hagar
- 10 Elmer Diktonius-utställning på SLS
- 12 Emma Salokoski tonsätter
finlandssvensk lyrik
- 14 Folkdansens jubelår i Finland
- 19 Folkdans i SLS arkiv
- 22 Silverspannet tar ut svängarna
- 24 I obildningens tider
- 26 Anne Bergman – festexperten som
fick fel frågor
- 30 "Jag har en gammal dator i
garderober"
- 32 Det immateriella kulturarvet samlas in
på wiki-sida

- 33 Berättelserna bakom samlingarna
- 37 Minoritet i minoriteten
- 38 Milispråket i Drakan
- 40 Finlandssvenska fiktiva rum i en tid
av förändring
- 44 Vi är alla (ättlingar till) invandrare
- 46 Pris, stipendier och understöd
- 50 Försoning genom att förstå den andre
- 53 Gallergrind och verklighet i
Gripenbergs lyrik
- 56 Barnmorskekonsten – en profession i
Finland redan på 1700-talet
- 58 Aktuellt från SLS
- 61 Utgivning
- 65 SLS föredragsserie hösten 2016

KÄLLAN. Svenska litteratursällskapet informerar 1/2016 (23:e årgången). Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors www.sls.fi tfn 09 618 777 e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: Gunilla Löfstedt-Söderholm **Redaktörer:** Ina Krokfors, Hedvig Rask, Hanna Riska, Jenny Sandström, Evelina Wilson **Övriga redaktionsmedlemmar:** Liisa Hakamies-Blomqvist, Kristina Linnovaara, Christer Kuvaja, Jonas Lång
Layout: Antti Pokela **Fotograf** (när inte annat anges): Janne Rentola. Arkivbilder ur egna samlingar
Tryck: Lönnberg, Helsingfors 2016 ISSN-L 1237-8356 ISSN 1237-8356 (print) ISSN 2242-6787 (online)

Omslag: Antti Pokela

Syskon och hemlösa vandrare

MIG DRABBADE DEN finlandssvenska modernismen som ett uppfordrande hugg. Det var sextiotals och klassen tuggade sig långsamt igenom tegelstenen *Levande svensk dikt* (100 män, 6 kvinnor). Men det var först när vi kom till rubriken EDITH SÖDERGRAN (1892–1923) som dikten började leva, på allvar. Inte var det heller oväsentligt att det var en så stark kvinnostämman som introducerade modernismen på våra breddgrader.

Trots att urvalet var snedvridet åt det dödslängtande lilla kvinnolivet, fanns i hennes fria vers ett tilltal som aldrig lämnat mig: ”vi ville väcka dig, döda, ur din sömn.” Några sidor längre fram lurpassade Jaguaren: ”Så är vi två, min dikt och jag: en klo.” Jag förstår så väl att Södergran tänkt sätta Diktonius Jaguaren främst i den tyska diktantologi hon arbetade med mot slutet av sitt liv. Det var andra bullar än den konserverade rimgröt vi serverats i hemläxa. Nog kändes det direkt att detta var, med Clas Zilliacus ord, en stridsformation.

Som Artur Lundkvist, den riks-svenska modernismens banerförelare, post festum (1930) uttryckte saken så skulle den moderna litteraturen ”annektera nya områden”, såväl formellt som innehållsligt, vara ”livsinställning” mer än ”litteraturinställning”. Tänk Björling som ville skriva dagen, det är svårt att slå.

Såklart det fräcka och övermodiga i modernismens minsta gemensamma nämnare, att tvinga läsaren att acceptera den värld som jaget skapar i dikten, stötta på patrull. I Svenska Akademien dundrade Erik Axel Karlfeldt 1919 mot detta ”lexikon i upplösning, formlärens

Ebba Witt-Brattström är professor i nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Foto: Marie Klingspor Rotstein.

anarki, poesins bolsjevism”. Med sådana fiender behöver man inga vänner, det visar den finlandssvenska modernismens genombrott. Även om det, med undantag för Södergran, inte blev så publikt, så har litteraturinriktningen varit fullständigt avgörande för bättre poeters sällskap ända in i vår tid. Om detta tvistar väl ingen längre.

Sett i historiens backspegel rymmer modernismen såväl sönnernas symboliska fadersuppror som de nya kvinnornas krav på livsutrymme i en värld befolkad av mad men. Bortom alla kloka analyser av fri rytm, expressionism, dadaism, futurism, komprimering, stilisering, tingprosa, syntetisering, syntaxnedbrytning, nya bildspråk, isbergsteknik, bejakande av en pragmatisk verklighet och allt vad modernismen mera gör i litteraturhistorien, är det fortsatt spänningen mellan dess olika ”livsinställningar” som gör den

” På diktarmyternas parnass står systermodernister skuldra vid skuldra med brodermodernister ...”

finlandssvenska modernismen unik, en slagkraftig formation än i dag.

Så vad finns avslutningsvis att säga om vår hundraåring? Med Agneta Rahikainens biomytografiska analys av Södergranbilden i minne kommer jag i tankar om huruvida Svenskfinlands unika bidrag till världslitteraturen även består i dess speciella diktar-konstellation.

Som Edith Södergran skriver till Hagar Olsson i april 1920, så utgör de en ”ödesgrupp” av syskon och hemlösa vandrare med trasor i ränseln, men ändå rikare än furstarna, genom skatterna som ”strömma till oss genom luften”. ”Vi ha ingenting att skaffa med/ den övriga skapelsen/än att giva den vår själ.”

På diktarmyternas parnass står systermodernister skuldra vid skuldra med brodermodernister – modernitetens feministiska, proletärmaskulina, queera och mer vardagligt sökande inriktningar har var sina representationer. Rätt imponerande hur väl dessa än i dag samverkar, i synnerhet när de läses och tolkas med nya ögon.

I årets första nummer av *Källan* finns två exempel på nytolkningar av finlandssvensk, modernistisk litteratur. Eva Kuhlefeldt skriver om dekadens och queer hos Hagar Olsson medan Jonas Ellerström diskuterar modernister och aforismer. ■

EBBA WITT-BRATTSTRÖM

MODERNISTERNA

och aforismen

Modernismen var inte bara ett uppror mot stelnade versformer och åldrad estetik. Södergran, Diktonius och Björling ville föra fram en ny livsuppfattning och människosyn. Ett av deras redskap var den slagkraftiga aforismen, inspirerad av Nietzsche och Vilhelm Ekelund. Jonas Ellerström skriver om genrens oväntat starka position inom den tidiga nordiska modernismen.

TEXT: JONAS ELLERSTRÖM

SINA SPRÅKÖVNINGSHÄFTEN skrev Edith Södergran under skoltiden i Sankt Petersburg ned ett stort antal tänkespråk av författare som La Rochefoucauld, Pascal, La Bruyère, Schopenhauer och Lichtenberg. Dessa är huvudnamn i den aforistiska tradition som med början i franskt 1600-tal varit en viktig litterär och moralfilosofisk europeisk genre. Också de citat Södergran gör av historiker och essäister som Carlyle och Emerson har drag av maximer, koncentrerad levnadsvision. "Helt uppenbart", skriver Agneta Rahikainen i *Kampen om Edith* (2014), "tyckte hon om det korta formatet, att formulera något kraftfullt i bara en mening eller ett par."

Södergran gav tre år efter sin debut, till julen 1919, själv ut ett tunt häfte aforismer med titeln *Brokiga iakttagelser*. Innehållet var först avsett att utgöra en avdelning i *Framtidens skugga*, och kanske är det separatpublikationen

som medfört att Södergrans aforismer mer sällan satts i samband med hennes poesi, även om *Brokiga iakttagelser* liksom avsnittet "Tankar om naturen" i sista numret av tidskriften *Ultra* från hösten 1922 självklart ingått i samlingsutgåvorna av hennes verk.

Till skillnad från Södergrans dikter har aforismerna ofta väckt irritation bland läsare och forskare, som stötts av de anspråksfulla och ohöjlt elitistiska tonfallen. Men i grund skiljer sig inte Södergrans utsagor och människosyn i aforismhäftet från dem i hennes poesi alltifrån *Septemberlyran*. Kanske har den enkla detaljen att dikternas "jag" i aforismerna ersatts av "man" eller "vi" gjort att sena tiders läsare tvärtemot författarens intentioner inte känt sig inkluderade.

Nietzsche som förebild

Södergran är inte unik vare sig i sitt citatsamlade eller i sin vilja att ut-

nyttja aforismen för att i litterär form gestalta och tydliggöra ett idékomplex. Det draget finns i den tidiga nordiska modernismen i stort, och orsaken kan anges i två ord: Friedrich Nietzsche. Den tyske antikforskaren och filosofen spelade en utomordentligt stor roll för generationer av författare alltsedan hans idéer först började spridas på våra breddgrader av Georg Brandes. Södergrans kraftfulla, profetiska poesi har Nietzsche som en självklar resonansbotten. Likaså måste Vilhelm Ekelunds författarskap i de sena diktsamlingarna, och framför allt från och med prosadebuten med essäsamlingen *Antikt ideal* (1909), ses mot bakgrund av Nietzsches kulturkritik och viljefilosofi, som ju inte minst utformades i aforismsamlingar.

Redan i *Antikt ideal* ingår en avdelning aforismer. Södergran läste boken, liksom Hagar Olsson och Gunnar Björling, av allt att döma också Elmer Diktonius och R. R. Eklund. I *Ultra* utgör aforismer av Ekelund, hämtade och översatta ur böcker i Olssons ägo, något av en följetong genom de åtta nummer som utkom. Man kan också notera att "tankar" (*ideoit*) av den på sin tid mycket läste holländske författaren Multatuli (Eduard Douwes Dekker) dyker upp på sida 2 i det allra första numret, och att Diktonius urval "Glimtar ur

” Det verkar sannerligen vara mer än ett sammanträffande att tre av den finlandssvenska modernismens huvudfigurer inom loppet av några år publicerar sig inom samma smala genre.

Södergran uppskattade de möjligheter aforismen gav att uttrycka något kraftfullt i bara någon mening.

Tre modernistiska aforismsamlingar: Diktonius debut *Min dikt* (1921), Björlings debut *Vilande dag* (1922) och föregångaren Södergrans *Brokiga iakttagelser* (1919).

van Goghs brev” i slutnumret har ett tydligt aforistiskt drag.

Ny form för nya tankar

Året innan den kollektiva, tvåspråkiga modernistiska ansatsen med *Ultra* hade Diktonius debuterat med en bok som i allt väsentligt var en aforismsamling (jag tänker mig att titeln *Min dikt* snarast skall uppfattas som liktydig med ”mitt verk” eller rentav ”mina tankar”). Och när Gunnar Björling debuterade 1922 skedde också det med en samling aforismer, *Vilande dag*. Det verkar sannerligen vara mer än ett sammanträffande att tre av den finlands-svenska modernismens huvudfigurer inom loppet av några år publicerar sig inom samma smala genre.

Orsaken uppfattar jag ligga i den nordiska pionjärmodernismens karaktär av idéburen och åsiktshävande litteratur. Den fria versen var en viktig del av upproret mot traditionen, men lika betydelsefull var viljan att föra fram nya tankar om människan och samhället. Nietzsche, mycket mer av en diktarfilosof än av en akademisk systembyggare, är som nämnts av största betydelse i sammanhanget, liksom den ideologiska

bankrutt som första världskriget snabbt kom att uppfattas som. Behovet av en ny livshållning kunde uppfattas som lika brännande som längtan efter nya litterära former.

Björling hade studerat filosofi och avlagt kandidatexamen, men valde aforismens informella framställningssätt för att utveckla resonemang och redovisa insikter. Där Ekelund såg sig tvungen att överge den i hans ögon alltför subjektiva lyriken och kom att uttrycka sig uteslutande i aforismform, kunde Björling i kraft av sin helhetssyn på liv och litteratur låta de två genrerna existera sida vid sida. Också Hagar Olsson och R. R. Eklund visade stark vilja att föra fram och diskutera idéer i vad man kan kalla tankebokens form (vad gäller Eklund även renodlade aforismsamlingar, se vidare Martin Welanders studie *Grå verklighet, gyllne fantasi* från 2014).

Diktonius kan tyckas ha övergett aforismen efter *Brödet och elden* 1923, men det viktiga för honom var möjligen tonfallet snarare än genren. Den livstro som Diktonius omfattade (omigen med Nietzsche och Ekelund som lärare, att jämföra med den betydelse

se som grubblaren Kierkegaard bör ha haft för Björling) tar sig lika självsäkra och aggressiva uttryck i poesin, den behöver inte aforismens skarpa avgränsning och axiomatiska form för att bli slagkraftig och pregnant. (Inom parentes kan man undra varför Björlings och Diktonius aforismer inte som Södergrans framkallat senare tiders anklagelser för att vara högrävande eller anstötliga; särskilt Diktonius kan i *Min dikt* bli rent våldsromantisk.)

Den aforistiska tradition som de första modernisterna följer och utvecklar i Norden är en annan än den romantikens och senmodernismens fragmentestetik som postmoderna forskare med förkärlek uppehållit sig vid. Den vill med Nietzsches ord ”omvärdera alla värden”, den är etisk och inte bara estetisk – och den bör ses som ett viktigt element inom den omvälvning som framför allt Södergran, Olsson och Diktonius ville se som mer än litterär, som en social och personlig nyskapelse. ■

Jonas Ellerström är författare och förläggare, bosatt i Stockholm och Lund. Han har utgivit Edith Södergrans Aforismer (2011) och senast publicerat Hemlängtan ur världen. Essäer om poesi (2015) respektive diktsamlingen Monoceros (2016).

QUEERA HAGGAR

Hagar Olssons romandebut utgjorde tillsammans med Edith Södergrans första diktsamling startskottet för den finlandssvenska modernismen år 1916. Eva Kuhlefeldt, doktorand i nordisk litteratur, slutför som bäst en doktorsavhandling om Olssons tidiga prosa, med särskilt fokus på dekadens och queer. Frågor om kön och identitet har inte mist sin aktualitet och intresserar fortsättningsvis både i och utanför litteraturforskningen.

TEXT: EVA KUHLEFELT

HAGAR OLSSONS (1893–1978) position inom finlandssvensk modernismforskning är sedan länge etablerad. Men i takt med etableringen har dammet hunnit lägga sig över hennes texter. Olsson är ingen Björling eller Södergran vars produktion ständigt förmår entusiasmera nya generationer av läsare. Tvärtom framstår hon ofta som antingen högtravande pompös i skönlitterära sam-

manhang eller plågsamt luddig resone-mangsmässigt. Samtiden uppfattade henne som en stridbar och uppbygglig essäist och kritiker, prosaist och dramatiker. Olavi Paavolainen och Mika Waltari utnämnde henne till den nya generationens profet. Därefter blev det tyst. Och dammigt.

Under 2000-talet har Olssons författarskap återupplivats, inte minst av feministiskt orienterade litteratur-

Hagar Olsson 1943. Foto: Atelier Bernhard, Åbo Akademis bildsamlingar.

forskare. Något i hennes texter låter sig identifieras som förenligt med den postmoderna litteratur- och genusforskningens tankar om performativ identitetsblivande, om utopiskt laddad kvinnokamp eller könsmässig ambivalens. Samtidigt har fokus flyttats från det envetret biografiska perspektivet som tillåtits dominera i årtionden till ett mer textcentrerat. Det är uppenbart att Hagar Olssons texter talar om kön, talar kön – oavsett vad författaren själv påstått. I hennes romaner kämpar

maskulina kvinnor och feminina män om makten, och de genomgår ständiga metamorfoser via komplicerade förklädnadsakter: kön kläs av, kön kläs på. Texternas så kallade queera ögonblick visar på hur en enskild handling eller talakt leder till en knappt förnimbar förskjutning av den till synes självklara, heteronormativa ordningen. Ordningen har visserligen makt och kraft nog att sedan omedelbart återställa sig själv, men har trots allt fått sig en törn. Också Hagar Olssons romaner bidrar

här till den litteratur som i egenskap av metaforisk plats kan "tänka det omöjliga" och eventuellt bidra till förändring på sikt.

Dekadenta män och Nya Kvinnor

Nya läsningar ger i bästa fall upphov till nya texter. Samtidigt bör man akta sig för att projicera senare tiders queerfeministiska förståelse av kön på äldre litteratur. I min avhandling har jag därför valt att förankra analysen av de queera inslagen i Hagar Olssons skönlitterära 1930-tal i texternas samtid, inte minst i de inomlitterära diskussionerna kring kön som inleddes under det sena 1800-talet och fortgick under 1920- och 1930-talen. Jag tar avstamp i Olssons kontroversiella debutroman från 1916, *Lars Thorman och döden*. Därefter är syftet att visa på hur romanens dekadenta utgångsläge så småningom utvecklas i en könsproblematiserande och queer riktning i författarskapets tre "höjdpunkter": romanerna *På Kanaanexpressen* (1929), *Det blåser upp till storm* (1930) och *Chitambo* (1933). *Lars Thorman och döden* är en besynnerlig roman – frejdigt avfärdad av John Landquist som en "ungdomsynd". Den gestaltar detaljerat en ung och desillusionerad mans kamp mot samhällets tidiga kommersialisering och sekularisering. Samtidigt ger den uttryck för de undergångsfantasier som

» Redan här är det ombytta positioner som gäller: dekadensen har en klart nersmutsande effekt på den äldre, romantiserade kvinnobilden, som nu går i graven. Fram stiger en hårdnackad femme fatale vars släktskap med Dionysos gör henne till själva sinnebilden för allt det främmande och farliga som driver mannen i fördärvet.

kännetecknar dekadensen som litterär inriktning. Romanen introducerar en rätt vågad variant av sekelskiftets ”Nya Kvinna” samt av hennes intellektuella och erotiska övertag i förhållande till en både psykiskt och fysiskt försvagad man. Redan här är det ombytta positioner som gäller: dekadensen har en klart nersmutsande effekt på den äldre, romantiserade kvinnobilden, som nu går i graven. Fram stiger en hårdnackad femme fatale vars släktskap med Dionysos gör henne till själva sinnebilden för allt det främmande och farliga som driver mannen i fördärvet. Det traditionella könsmanuskriptet förlorar i både giltighet och trovärdighet när kulturellt kodade maskulina egenskaper plötsligt kopplas till kvinnor och feminina till män. Den handlingsförlamade mannens sadomasochistiskt färgade fantasier är det enda som återstår sedan maskuliniteten smulats sönder.

Modernitet och könsöverskridande

Det moderna projektet har en självklar position i Hagar Olssons tidiga prosa och syns som effekter av eller reaktioner på den snabba industrialiseringen och urbaniseringen, den sociala rörligheten samt de många olika, sinsemellan konkurrerande ismerna. Många självklara fundament och normsystem, inte minst de könsmässiga, blir samtidigt ifrågasatta. På *Kanaanexpressen* är den

Olssonroman som tydligast späder på modernitetsdrömmarna. Romanen är både kompositions- och intrigmässigt ojämn, men bjuder läsaren på en expressresa direkt till kontinenten och dess ljusreklamer, automobiler, lättklädda dansöser och dofter av bensin och nejlika. Collageupplägget, komplett med manipulerat bildmaterial och queera textögonblick, förmår utmana läsarens fantasi och föreställningar om falskhet och autenticitet. Överlag kan upplägget uppfattas som queert i betydelsen att det traditionella, borgerligt definierade subjektskapet utsätts för ett omfattande sabotage som lämnar utrymme för en identitetsuppfattning inom vilket jaget är föränderligt och bundet till samhällseliga processer. Också här gör sig dekadensen påmind – nu som ett slags inommodern motrörelse, som stick i stäv med den rationellt maskulina framgångssagan betonar det feminina i form av lyx, flärd och konsumtion. Projektet förkroppsligas av dandyn, som i egenskap av könsöverskridare också har en självklar plats i Olssons omsorgsfulla modernitetskonstruktion.

Femme fatalen fortsätter sitt segeråg i Olssons 1930-tal, men normaliseras en aning och återuppstår som den kvinnosakskvinna som slår följe med den ovan beskrivna, dekadenta dandyn. I *Det blåser upp till storm* introdu-

cerar Hagar Olsson sin första egentliga kvinnliga huvudperson, men lyckas inte riktigt ge henne trovärdig gestalt i en samtid där primitivister och feminister tävlar om att få definiera Kvinnan. Sara Ellman förankras visserligen i en tidstypisk, primitivistisk jordbundenhet, men är samtidigt maskulint identifierad så till den grad att hon systematiskt krossar dem som kommer i hennes väg. Problematiken fullbordas senare i *Chitambo*, inte helt omöjligt att inordna i en tradition av förklädnadsromaner som visar på hur kön ständigt måste göras i enlighet med givna konventioner. Men det som måste göras rätt kan också göras en smula fel – när protagonisten Vega Maria lägger ifrån sig prinsessklänningen till förmån för rustningen och utropar sig till den fria kvinnans riddare har hon samtidigt, medvetet eller omedvetet, begått ett normbrott som heter duga. Könet som dittills varit ett obligatorium bibehåller sin maktposition, men får trots allt finna sig i att bli förskjutet, ifrågasatt och avslöjat som konstruktion. ■

Eva Kuhlefelt är doktorand i nordisk litteratur vid Helsingfors universitet och slutför för närvarande en avhandling med arbetstiteln ”Pigalle, Pigalle, Pigalle!” Dekadens och queer i Hagar Olssons tidiga prosa. Avhandlingsprojektet är kopplat till det numera avslutade SLS-projektet Tidig finlandssvensk litteratur: program och praktik.

MODERNISMEN 100 ÅR

ELMER DIKTONIUS- UTSTÄLLNING PÅ SLS

Var Elmer Diktonius duktig i skolan? Vad gjorde han innan han blev författare? Till vem skrev han brev 1919–1920? Vilken känd illustratör har ritat hans porträtt? Få svar på dessa frågor och många fler genom att besöka utställningen om Elmer Diktonius i SLS hus i Helsingfors, Riddaregatan 5. Utställningen finns i arkivvitrinen vid SLS kundtjänst som är öppen vardagar kl. 9–16.

MODERNISMEN 100 ÅR

EMMA SALOKOSKI

För sju år sedan gav Emma Salokoski tillsammans med Ilmiliekki Quartet ut en skiva med folkvisor i jazztappning. Den kritikerrosade skivan Vi sålde våra hemman får nu en uppföljning när samma gäng tar sig an finlandssvenska dikter, varav flera är modernistiska alster.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

PROJEKTET ÄR FORTFARANDE i startgroparna. Inte ens Salokoski vet ännu vilka dikter som kommer att tolkas på skivan, eftersom hon fortfarande bara är i början av urvalsprocessen.

– Vi har inte begränsat oss till någon tidsepok, stil eller tema när det gäller dikterna, men jag skulle gärna undersöka vad som finns av finlandssvenska kvinnor, säger hon.

Kvinnotemat är något som Salokoski har intresserat sig för redan i tidigare projekt, och det är just kvinnodikterna som hon oftast fastnar för. År 2011 gjorde hon en skiva med Maria Ylipää där olika kompositörer skrev ny musik till finskspråkiga dikter för en jazztrio och stråkkvartett.

– Det var ett jättegivande projekt. Vi valde bland massor av texter, och det blev många kvinnoteman, kvinnliga diktare, historier från kvinnors liv. Samma tema kommer igen nu.

Intuitiv urvalsprocess

Emma Salokoski poängterar att hon inte är någon stor lyrikkännare, i stället går hon efter vad hon fastnar för på bibliotekets lyrikavdelning. Att hon inte är insatt i lyrik ser hon både som en fördel och en nackdel – eftersom hon inte känner till vilka dikter som redan tonsatts så ser hon på texter med nya ögon och låter diktens effekt på henne avgöra vad hon tonsätter.

TONSÄTTER

FINLANDSSVENSK

LYRIK

– Det är ett tveeggat svärd: man kan se det som att jag är lyckligt lottad eller att det är en akilleshäl, säger hon.

Salokoski har ingen diktatorisk makt över vilka dikter som landar på skivan. Eftersom både hon och de andra medlemmarna i Ilmiliekki Quartet kommer att tonsätta ett antal dikter per person, spelar också musikerkollegornas åsikter in.

Emma Salokoski gör först ett brett urval dikter som hon presenterar för bandet som väljer vilka de vill tonsätta. Arrangemanget av musiken sker sedan kollektivt.

– När vi spelar tillsammans med bandet händer väldigt mycket i replokalen. Sångens form sätter sig när vi repar tillsammans, berättar hon.

Ilmiliekki Quartet består av Antti Lötjönen (bas), Olavi Louhivuori (trummor), Tuomo Prättälä (piano) och Verner Pohjola (trumpet). Av bandets medlemmar är Salokoski den enda som är svenskspråkig, därför är det hon som översätter och tolkar texterna.

Rytmen styr urvalet

Dikternas rytm är av stor betydelse när urvalet görs, eftersom den inverkar mycket på komponerandet.

– Den stil vi har kanske inte pallar för en jättepostmodern, fri rytm; den måste hålla sig inom vissa ramar. Det är också svårt att tonsätta jättelånga dikter.

Till Salokoskis favoritförfattare hör Edith Södergran som är välbekant för henne redan från skivan *Vi sålde våra hemman*. Där ingick Södergrans dikt ”En fången fågel”, som Salokoski tonsatte redan som 19-åring. Andra favoriter är Claes Andersson och Märta Tikkanen.

– En fråga är hur man tonsätter Tikkanens dikter som nästan är miniatyrromaner – kan man plocka ut något därifrån? funderar Salokoski.

Även om urvalet för den nya skivan inte är klart är en sak säker: Salokoski kommer att fortsätta sjunga på finlandssvenska, liksom hon gjorde på *Vi sålde våra hemman*.

– Det är ganska svårt att sjunga på finlandssvenska, man har inte så många förebilder i den genren. Folkmusiken som jag lyssnade på inför *Vi sålde våra hemman* var alltid på rikssvenska, men det hade känts oäkta att sjunga på rikssvenska.

SLS-evenemang tände gnistan till nya skivan

Emma Salokoski och Ilmiliekki Quartet framförde två sånger till text av Edith Södergran på SLS årshögtid i februari. Sångerna var beställningsverk initierade av Lena von Bondsdorff, och tonsättningen gjordes av Verner Pohjola.

– Det tillfället ledde till att vi fick blodad tand. Vi har blivit tillfrågade flera gånger om att göra en fortsättning på *Vi sålde våra hemman*. Nu kändes tiden mogen, säger Salokoski om den kommande skivan, vars tema är lyrik tonsatt av henne och Ilmiliekki Quartet.

Projektet är fortfarande i sin linda, och bandet har inte ens talat om när och var skivan eventuellt kommer att komma ut, eller om den nya musiken ens ska få formen av en fysisk skiva.

– Skivbolaget som gav ut *Vi sålde våra hemman* har i flera omgångar uttryckt intresse för att ge ut en fortsättning, men vi har inte ens talat om idén med dem ännu. Världssituationen har förändrats ganska mycket; att ge ut skivor är annorlunda än för sju år sedan när den förra kom ut. ■

Kira Schroeder jobbar som producent och redaktör på Outhouse Media, som hon även varit med och grundat.

FOLKDANSENS JUBELÅR I FINLAND

Det är sällsynt att humanistiska avhandlingar ger upphov till något så konkret som ett jubileumsår. I sin doktorsavhandling Dansen för åskådare från 2012 har Gunnel Biskop fått fram och i detalj beskrivit den första offentliga folkdansuppvisningen i Finland, och i hela Norden. Ur avhandlingen föddes tanken på det Folkdansens Jubelår i Finland, som firas i år. Dansuppvisningen ingick i ett program som Konstnärsgillet i Finland framförde på sin årsfest i Brunns husets salong den 5 februari 1866. I år, 150 år senare, återskapades dansprogrammet av Finlands Svenska Folkdansring och Suomalaisen Kansantanssin Ystävät.

TEXT: GUNNEL BISKOP

ISPETSEN FÖR Konstnärsgillet, grundat 1864, gick "representanter för våra svensktalande bildade kretsar". Bland dem fanns författaren, professor Zacharias Topelius, medicine- och kirurgiedoktorn, professor Jakob August Estlander och biblioteksmannen och tonkonstnären, doktor Karl Collan. Syftet var att främja konst och litteratur genom att sammanföra konstnärer och kulturberämjare till ett gille och därmed skapa ett nationellt konstliv.

Från schweiziska till inhemska danser

Författarinnan och kvinnosträvarinnan Adelaïde Ehrnrooth, den första kvinnliga medlemmen i Konstnärsgillet, kom att spela en avgörande roll för dansuppvisningen som hölls två år efter gillet grundande. Impulserna kom från Schweiz. Där hade man 1865 ordnat en nationalfest med dansinslag för att stärka det nationella medvetandet. Man hade anställt en dansmästare, T. Gerber, "en hel vår" för att inöva tablåer, körsånger och danser. Ehrnrooth vistades vid denna tid i Schweiz och var en av dem som rapporterade om nationalfesten i pressen. Inom Konstnärsgillet tog man upp idén och beslöt att arrangera någonting liknande för att stärka det nationella medvetandet i Finland.

Ehrnrooth kontaktade Gerber, som inkallades till Finland för att planera helheten och inöva danser. Gerber började ordna danskurser för ungdomar från de övre samhällsskikten i Helsingfors och man tänkte sig att det skulle vara samma danser som han hade lärt ut i Schweiz. Jakob August Estlander, en av de drivande krafterna inom Konstnärsgillet, och tre av hans sys-

Några av "österbottningarna" i dräkter från bl.a. Lappfjärd, Närpes och Munsala. Stående fr. v. Karl Petter Malmgren, Robert Fredrik Hermanson, Helena Alexandra Eleonora Schulman, Jakob August Estlander, Hilda Lovisa Estlander, spelmannen Jonas Spolander. Sittande fr. v. Mathilda Snellman, Augusta Johanna v. Kothen. Foto C. A. Hårdh, 1866. Nationalbiblioteket.

kon, började tala för att *inhemska* danser skulle lyftas fram, och inte schweiziska. Familjen Estlander, med rötter i Lappfjärd, kände till traditionsbärare från Lappfjärd som arbetade i huvudstaden och som kunde sin hembygds danser. En spelman, klockaren Spolander, inkallades från Lappfjärd inkom för dansuppvisningen.

Att få fram danser från andra bygder var svårt, eftersom detta var långt innan någon tanke på att samla in danser hade vuxit fram. Ännu tio år senare kommenterades svårigheterna i pressen:

Att kunskapen i våra folkdanser hos oss s.k. bildade är mycket obetydlig, lärer ingen bestrida. När Konstnärsgillet i H:fors år 1866 beslutit sig för att på årsfesten den 5:te febr. uppföra en mängd inhemska folkdanser, hade det icke så litet svårighet att få tag i sådana.

Det fanns annat som gick lättare att få tag på:

Vackra flickor, ståtliga svenner, röda lif, flåtor med bandrosetter, hvita strumpor, skor med korsband, puukko-

knifvar, 'blommor i hågen' m.fl. nationella attributer egde man i öfverflöd. Allt var färdigt till dansen – bara dansen saknades.

Hur fick man då till slut fram några danser? Tidningen svarar:

Man frågade den ena och den andra: Kan du dansa nationaldans? Och den ena och den andra svarade: nej. Slutligen vände man sig i sin nöd till den finska kyrkan – det var ju samtidigt som 'Dansen ur kristlig synpunkt' utgätt – man vände sig ej förgäfvets. En

Några av "västfinnarna" i nyuppsydda dräkter enligt modell från Säskylä. Stående fr. v. Lars Oskar Wilhelm af Heurlin, Flora Helena (Ellen) Nervander, Edvard Otto Stenbäck, Zacharias Topelius, Torsten Osvald Ilmoni, Sigrid Johanna Crohns. Sittande fr. v. Majken (Maria) Malm, Karl Wilhelm Sacklén. Foto C. A. Hårdh, 1866. SLSA 1160 Runebergsbibliotekets samling.

prest steg fram med hela famnen full med dansar, och nu gick det lös till gamman och fröjd.

Denna prästman var H. A. Reinholm i Sveaborgs församling. Han hade bedrivit insamling och även gjort korta notiser om folkets danser. Han kunde demonstrera tre danser och hade också upptecknat dansmelodier.

Att få fram dräkter – man talade ofta om nationaldräkter eller nationalkostymer – var minst lika svårt. Man lånade från olika håll, och en del dräkter i folklig stil syddes upp.

Danserna i programmet

Programmet var indelat i tre avdelningar. Den första avdelningen inleddes med Bröllopsmarsch ur *En midsommarnattsdröm* av Mendelssohn, som de folkdräktklädda personerna tågade in till:

Festligt intåg i nationaldräkter. Vestfinnar i dräkter från Säskylä socken, jemte sjömän. Ostfinnar, Karelare, i dräkter från Wiborg, Kaukola, Björkö, Mohla, Kronoborg. Nordfinnar, Österbottningar, i dräkter från Lappfjärd, Närpes, Lappo och Pensala by i Munsala. Alla företrädde af deras spelmän.

» De uppträdande var indelade i tre grupper, 'västfinnar', 'karelare' och 'österbottningar', iklädda 'folkdräkter' från västra Finland, Karelen och Österbotten som skulle spegla det regionala."

Intåget var uppseendeväckande. Det var överraskningsnumret. Sextio folkdräktsklädda personer defilerade in i salongen och "blandade sig med publiken". De dansade inte, endast visade sig. Publiken, "helsingforsgräddan", hade aldrig sett något liknande.

Konstnärsgillet hade beslutat att börja fira sin årsfest på J. L. Runebergs födelsedag för att hedra honom. I den andra avdelningen av programmet kom detta fram bland annat genom tablåer ur *Fänrik Ståls Sägner*.

Syftet med den tredje avdelningen var att "representera folket så gott vi förmår" och bestod av dansuppvisningarna. De uppträdande var indelade i tre grupper, "västfinnar", "karelare" och "österbottningar", iklädda "folkdräkter" från västra Finland, Karelen och Österbotten som skulle spegla det regionala. Dansprogrammet var följande:

Vestfinnarne med deras spelman framträda i brudmarsch och utföra:

a) *Ylänepolskan, under sång med ord af J. Krohn;*

b) *Tanttuli, dansad i större delen af västra Finland och på Åland.*

Karelarne med tvenne spelmän framträda och utföra:

a) *Björkö polskan från nejden af Wiborg, samt*

b) *Heinola polskan.*

Österbottningarne med tvenne spelmän framträda i brudmarsch och utföra Pellhållarnes dans i tre afdelningar: a) menuett; b) vals; c) polska.

"Västfinnarna" och "österbottningarne" framträdde i brudmarsch. Vad det innebar förtydligas i ett brev av Aina Topelius: en brudmarsch spelades när grupperna promenerade fram till estraden "hand i hand på bondevis". När de gick förbi Aina vid estraden, skulle de niga och bocka. Hon å sin sida skulle ge de intågande "en nådig blick". Aina föreställde en värdinna. Hennes uppgift var att vara "en fin dam", skriver hon. Här förverkligades en gammal tradition att buga för den högsta i rang, på bröllopet för bruden, prästen eller spelmannen.

"Västfinnarna" uppträdde med bland annat Ylänepolskan till sång "riktigt i stämmor", till ord av Julius Krohn. "Karelarna" framförde bland annat Björköpolskan, som var en konstruktion av dansmästaren Gerber, eftersom man inte fick fram någon karelsk dans. Melodin kom från Björkö och var upptecknad av kartografen Isak Inberg. "Österbottningarne" dansade menuett och vals från Lappfjärd samt polska från södra Österbotten.

Kvällen fortsatte med allmän dans. Publiken "blandade sig nu i wals, kadriljer och polkor, de brokiga folkdräkterna och uniformerna från 1808 och de

höjdpunkten af mensklighetens kultur representerande frackarne och släpklädningarne".

Fotografering av dansgrupperna

Att årsfesten firades på Runebergs födelsedag fick stor betydelse. Runeberg, som vid denna tid verkade som lektor vid gymnasiet i Borgå, kunde inte närvara i Helsingfors. För att ihågkomma honom fotograferades de uppträdande grupperna, både de som dansade och de som medverkade i de historiska tablåerna. Fotografierna handkolorerades och limmades upp på ark, som sändes som minne till Runeberg i Borgå. Under bilderna hade Topelius skrivit personernas namn.

Genom namnen har jag fått fram vilka personer som medverkade i dansuppvisningen. De ingick i ett nätverk kring Jakob August Estlander, Zacharias Topelius och Karl Collan. Estlander fick med sig personer från den medicinska fakulteten vid universitetet och ur familjekretsen. Topelius och dottern Aina, samt Collan, lockade med sig ungdomar ur familje- och vänskapskretsen. Den gemensamma nämnamnaren var sång och musik. Till vänskapskretsen hörde även juris kandidaten, musikern Henrik Borenius, en av dem som spelade till dansen. Han fick med sig flera herrar från den juridiska fakulteten vid universitetet.

Dansuppvisningens betydelse

Vilken betydelse fick då den första uppvisningen av ”inhemsk folkdans” i något som skulle föreställa folkdräkter? Ett resultat var att de folkliga danserna och dräkterna togs fram i en utåtriktad verksamhet. Tanken var väckt, intresset likaså. Idén att en folkdans skulle uppvisas i folkdräkt, var också väckt. Härvidlag hade pressen en central roll för spridningen av idén. En dansuppvisning visade sig även vara god underhållning. Trots att dansuppvisningen på årsfesten var en engångsföreteelse, kom den att ge avgörande idéer och impulser till fortsatt användning av allmogestalster i scenprogram.

Folkdräkterna fick större betydelse än danserna som behövdes för att

ge dräkterna en roll. I konstnärskretsar talade man i hänförd ton speciellt om den klarröda Lappfjärdsdräkten. Några år senare reste konstnärerna Adolf von Becker och Arvid Liljelund till Sydösterbotten för att måla och blev banbrytare i Finland på folklivsskildringens område. I nationalromantisk anda upphöjdes dräkterna till ”konst” i strävandena efter att skapa och stödja en nationell konst. ■

*Filosofie doktor Gunnel Biskop dispute-
rade 2012 vid Åbo Akademi med avhand-
lingen Dansen för åskådare. Intresset
för folkdansen som estradprodukt och
insamlingsobjekt hos den svenskspråki-
ga befolkningen i Finland under senare de-
len av 1800-talet. Diss. Åbo Akademi, 2012.
I digital form på: [https://www.doria.fi/
handle/10024/76834](https://www.doria.fi/handle/10024/76834)*

”Med djupaste allvar utförde österbottningarna Pellhållarenas högtidliga dans” – bröllopsmenuetten från Lappfjärd – i Brunns-
husets salong på Runebergs födelsedag den 5 februari 1866. Etthundrafemtio år senare framförde folkdansare från Föreningen Brage i
Helsingfors, i dräkter från olika delar av Österbotten, samma menjett på samma dag och plats. Foto: Matti Lankinen.

FOLKDANS I SLS ARKIV

I år firas folkdansens jubelår med många evenemang runtom i Finland. I SLS arkiv finns mycket insamlat material om folkdansen i Svenskfinland ända från senare delen av 1800-talet fram till våra dagar. Det finns flera fotografisamlingar med temat folkdans, men också uppteckningar av folkdans, intervjuer med folkdansare, böcker och filminspelningar.

TEXT: NIKLAS NYQVIST

GROVT TAGET kan SLS arkivmaterial om folkdans delas in i två kategorier. Det äldre materialet, insamlat från senare delen av 1800-talet fram till mitten av 1970-talet, och det nyare materialet från slutet av 1960-talet fram till i dag. Det äldre materialet bevaras huvudsakligen i Traditions- och språksamlingen i Helsingfors, men äldre fotografier med folkdansmotiv finns även i Traditions- och lokalhistoriska samlingen i Vasa. Merparten av det nyare materialet är arkiverat i Finlands svenska folkmusikinstitutets samling för folklig musik- och dansutövning i Vasa.

Eftersom materialet om folkdans i SLS arkiv är så pass omfattande kom-

mer artikeln att lyfta fram några arkivhelheter och presentera dem närmare. En stor del av materialet är digitaliserat, men långtifrån allt. I samlingen för folklig musik- och dansutövning finns t.ex. ett digert bildmaterial som ännu väntar på att digitaliseras, digitaliseras och förses med metadata för att bli tillgängligare.

Pionjärer inom folkdansinsamling

Tre personer som finns representerade i SLS arkivsamlingar framstår som mycket betydelsefulla för folkdansens tidiga utveckling och organisering i Svenskfinland. Dessa är Nils-Oskar Jansson, Otto Andersson och Yngvar Heikel.

Nils-Oskar Jansson (1862–1927) var folkskollärare och folkbildare i Kimito. Kring sekelskiftet 1900 var han en av de drivande krafterna bakom grundandet av en ungdomsförening i Kimito. Som ivrig förespråkare av folkkultur började han tidigt ordna festunderhållning och lyfte bl.a. fram allmogens klädskick, bygdemål och folkliga danser. Ungdomsföreningen hade uppvisningar också i Åbo och Helsingfors, och en som tog starka intryck av verksamheten var den då unge musikstuderande Otto Andersson (1879–1969). Under en insamlingsresa till Kimito 1904 fotograferade Andersson Kimito ungdomsförenings folkdansuppvisning. I arkivet finns dessa kända bilder där bl.a. N-O Jansson själv deltar med stor iver (se bild på följande sida). Senare beskrev Andersson sitt möte med N-O Jansson som mycket betydelsefullt och som en av inspirationskällorna till grundandet av föreningen Brage i Helsingfors 1906.

Den mångsidiga och produktiva musikprofessorn Otto Anderssons bidrag till arkivsamlingarna består främst

” Senare beskrev Andersson sitt möte med N-O Jansson som mycket betydelsefullt och som en av inspirationskällorna till grundandet av föreningen Brage i Helsingfors 1906.”

av uppteckningar av folkmusik och fotografier tagna under 1900-talets första decennium, när han som Svenska litteratursällskapets stipendiat reste runt i Finlands svenskbygder på jakt efter folkdiktning. Hans initiativ att grunda föreningen Brage spelade en viktig roll i den tidiga organiseringen av folkdans, eftersom det samtidigt grundades ett folkdanslag inom föreningen. Det banade väg för takorganisationen Finlands svenska folkdansring som grundades 1931.

Andersson tecknade inte upp folkdans men det gjorde däremot Yngvar Heikel (1889–1956). Han var djupt engagerad i Brages folkdansverksamhet

och senare i Finlands svenska folkdansring. På sin tid var han den som samlade in mest material om folkdans i Svenskfinland och då framför allt i form av dansbeskrivningar.

Heikel var huvudredaktör för bandet *VI B Dansbeskrivningar* som utkom 1938 i samlingsverket *Finlands svenska folkdiktning*. Hans uppteckningar och material från utgivningen av *Dansbeskrivningar* bevaras i Traditions- och språksamlingen i Helsingfors. I arkivet finns även en filminspelning av Heikel från Finlands svenska folkdansrings folkdansstämma i Helsingfors 1932. Filmen kan ses på internet på nätadressen: <https://vimeo.com/84770756> (dock utan ljud). I Traditions- och språksamlingen finns även ljudfilmer med folkdans inspelade av professor Ann-Mari Häggman (f. 1941). Dessa är inspelade i Österbotten vid mitten av 1970-talet och skildrar bland annat menuettraditionen.

com/84770756 (dock utan ljud). I Traditions- och språksamlingen finns även ljudfilmer med folkdans inspelade av professor Ann-Mari Häggman (f. 1941). Dessa är inspelade i Österbotten vid mitten av 1970-talet och skildrar bland annat menuettraditionen.

Fotografier och inspelningar i SLS arkiv i Vasa

I Vasa hittar man folkdansrelaterade fotografier i Traditions- och lokalhistoriska samlingen i Österbotten, bland annat av fotograferna Rafael Olin och Erik Häggblom. I samlingen för folklig musik- och dansutövning finns många fotografier med folkdans bl.a. i Esko

T.v. Dans på Kimito, Kimito ungdomsförening med Nils-Oskar Janson 1904. Foto: Otto Andersson.

NEDAN Finlands svenska folkdansrings och Finlands svenska spelmansförbunds gemensamma stämma Samstämt i Pargas, 2013. Foto: Marie Lönnblad.

Salmelas fotosamling, men även fotografier tagna av personalen vid Finlands svenska folkmusikinstitut när man dokumenterat folkmusik- och folkdansstämor. Från denna typ av dokumentation härstammar även annat material så som dokument, film- och ljudinspelningar samt intervjuer.

Arkivet i Vasa har också en stor samling smalfilmer, videofilmer och bandinspelningar av folkdansentusiasten Kim Hahnsson (1920–1999). Han dokumenterade Finlands svenska folkdansrings verksamhet under drygt trettio års tid. I detta sammanhang bör även föreningen Brages 45 filmade folkdanser nämnas. Videofilmerna

donerades 2010 till Finlands svenska folkmusikinstitut och väntar för tillfället på att digitaliseras.

För att få en överblick av det omfattande folkdansmaterialet kan man med fördel söka i arkivets huvudkatalog på SLS webbplats genom en frisökning med sökordet folkdans. I databasen kan man även göra mer specifika sökningar på ämnesord, ort, personnamn o.s.v. Till den del materialet är digitaliserat och infört i arkivets huvud-databas Arkiva är det sökbart i arkivets huvudkatalog. Till nätversionen av huvudkatalogen hittar man via SLS webbplats www.sls.fi, närmare bestämt på adressen [archive. Man kan även besöka arkivets kundtjänst i Helsingfors och Vasa och där söka i arkivets databaser, förteckningar och kartotek samt få närmare information om arkivmaterialet och dess användning. Forskare, dansutövare och den intresserade allmänheten kan ha stor nytta och glädje av materialet både som forskningsmaterial men också som inspirationskälla för egen folkdansutövning. ■](http://www.sls.fi/sv/digital_</p></div><div data-bbox=)

*Niklas Nyqvist är institutschef vid SLS/
Finlands svenska folkmusikinstitut*

SILVERSPÄNNET tar ut svängarna

Silverspännets namn på det folkdanslag som samlas varje måndag i Arbetets vänners lokal i Vasa. Det är dansglädjen och gemenskapen med likasinnade som är den främsta drivkraften, och inte alltför sällan går medlemmarna utanför ramarna och släpper loss till tonerna av modern musik. Folkdanslaget vill inte fastna i färdigstöpta former, utan väljer att utvecklas åt det håll det själv önskar.

TEXT: KARIN DAHLSTRÖM
FOTO: JOHANNES TERVO

FOTOGRAFEN OCH JAG anländer till Arbetets vänners lokal med ungefär samma föreställning om vad folkdans är. Jag minns min barndoms folkdansuppvisningar med folkdräkter och spelmän, men den lilla dansgruppen på fyra personer som tar emot oss i Vasa ska visa sig ändra denna föråldrade bild av folkdans innan intervjun är över.

Annina Ylikoski, Anna Sundback, Magnus Sundfors och Jan-Erik Skata hör till danslaget Silverspännets. De tre förstnämnda har dansat folkdans sedan de var barn, medan Jan-Erik började dansa under sin studietid i Åbo. De träffas varje måndag och övar en timme tillsammans med det yngre gardet i folkdanslaget innan seniorerna kompletterar gruppen en timme senare. De yngre är mellan fyra och tio deltagare, och de äldre är mellan åtta och tio till antalet.

– Förr var folkdanslagen ganska statiska. Det var ett visst antal personer som var där. Så är det inte längre. Folk kommer och går på ett annat sätt i dag. Det är så hobbyverksamhet fungerar, säger Annina. Det är inte som på 70-talet. Då kunde folkdanslaget bestå av 30 par som dansade. Det hände inte

så mycket annat i byn. Nu är situationen en annan.

Tolkar stegbeskrivningar

Gruppen använder begreppet ”projekt” när de talar om tillställningar och uppvisningar. När de övar inför särskilda projekt brukar fler personer delta.

– Gruppen blir väldigt låst en period när vi har ett projekt, eftersom vi övar in de danser som ska framföras, till exempel på Folklandia, säger Anna.

Varje år ger Finlands svenska folkdansring ut häften med danser och dansinstruktioner som de olika danslagen kan följa, men ibland händer det att medlemmar i Silverspännets väljer danser ur boken om folkdanser som Svenska litteratursällskapet gav ut 1938 och gör en egen tolkning av dem. Anna förklarar hur hon brukar göra:

– Jag läser igenom stegbeskrivningen för att få en uppfattning om vad man ska göra. Sedan kanske jag till och med ritar upp och försöker dansa själv. Efter det dansar vi tillsammans och gör en egen tolkning av dansen.

Annina säger att stegbeskrivningarna i boken kan vara ganska luddigt beskrivna.

– Man vet inte riktigt vad de betyder, och då måste man göra en egen tolkning. Till exempel om det står: ”Sedan svänger man om.” Jaha, vart då? Till höger, vänster? Beskrivningarna är ju upptecknade av någon. Frågan är hur bra upptecknaren och de som beskrivit dansen har förstått varandra.

Folkdanslaget Silverspännnet håller sig inte bara till österbottniska danser, utan väljer och vrakar bland utbudet.

– Vi väljer sådant som vi gillar att dansa, säger Anna.

Dans är roligt och ger motion

De fyra folkdansarna är överens om att de dansar för att de tycker att det är roligt, både att dansa och att träffas, och för att det ger motion.

– På 80-talet hade folkdansen ett väldigt stort uppsving. Det fanns stora juniorfolkdanslag då. Vi tre är produkter av den tiden, säger Annina och syftar på sig själv, Anna och Magnus.

– Jag har hållit på i ett sträck sedan jag var barn, säger Magnus som är upp vuxen i Jakobstad. Jag har svårt att sluta. Om man har hållit på så länge, så kan man inte sluta.

Anna menar att man aldrig blir klar, att det alltid finns något att förbättra.

– Antingen kan man bli tekniskt bättre, eller så kan man lära sig något

nytt. Man kämpar några år igen. Sedan när man kan det så kommer något annat.

Jan-Erik anmälde sig till en nybörjarkurs i folkdans under studietiden i Åbo. Studentdanslagen är för övrigt viktiga för dem som vill börja dansa folkdans i vuxen ålder. När han återvände till hemstaden Vasa kändes det självklart för honom att fortsätta i Silverspännnet.

Använder sällan folkdräkt

När det kommer till klädsel under uppträdanden är det mycket sällan som Silverspännnet använder folkdräkt.

– Om vi har ett visst projekt så beslutar vi själva vilken klädsel vi använder, men den ska vara enhetlig, säger Magnus. Det är ofta på dansfester, på stora och fina tillställningar som vi använder folkdräkt.

– Jag har inte haft folkdräkt på två-tre år, fyller Anna i.

Silverspännnet har två egna spelmän som spelar när de träffas, men ibland används även musik från cd-skivor.

– Varje år tillverkar Finlands-svenska folkdansringens spelmän en cd som följer med häftet, säger Magnus.

Eftersom laget inte endast dansar till tonerna av det vi brukar kalla traditionell folkmusik, utan ibland väljer

T.v. Folkdanslaget Silverspännnet plockar ibland själva ut danser ur Finlands svenska folkdikttnings bok om dansbeskrivningar som utgavs av Svenska litteratursällskapet 1938. Beskrivningarna är inte alltid helt enkla att förstå, men Annina Ylikoski och hennes dansvänner gör ibland egna tolkningar.

T.H. Att Magnus Sundfors, Annina Ylikoski, längst fram, samt Anna Sundback och Jan-Erik Skata har dansen som passion går inte att ta miste på. De tre förra har dansat sedan de var barn, och Skata blev biten under studietiden i Åbo.

modernare låtar, så får de hålla till godo med inspelningar.

– Du måste bara hitta den musik som passar en viss dans, säger Annina. Ute i världen är det ganska vanligt att man använder traditionella danser till modern musik.

Intervjun avslutas med en uppvisning av de fyra dansarna. Det är ett potpurri av flera olika danser som börjar med en Solfschottis, som övergår i en sånglek, en polskavariation, en menuett och till sist avslutas med en triman-engelska från Tjock. ■

Karin Dahlström är journalist på det egna företaget Elipta media.

KOLUMN

I obildningens tider

Författaren och teatermannen Bengt Ahlfors tilldelades vid SLS årshögtid K. E. Tollanders pris 2016 för sitt arbete inom flertalet nutidsgenrer. Kolumnen är en något förkortad version av hans tacktal den 5 februari 2016.

DET ÄR MITT UPPDRAG att framföra pris-tagarnas samfälliga tack, till Litteratursällskapet, till dess omdömesgilla prisnämnd, och till de donatorer vars generositet har gjort oss på så gott humör i kväll.

I gengäld kan vi lova att fortsätta med det vi håller på med, att berätta historier, antingen de bygger på fakta eller fantasi. Några av oss är noga med att hålla sig till sanningen och då kallas det vetenskap, andra försöker fånga sin sanning med ett hejdlöst ljugande, och då kallas det skönlitteratur, men egentligen är skillnaden inte så himla stor. Vi är alla ute på spaningsuppdrag, mot avlägsna horisonter eller inåt mot själens mörker. Vi söker och samlar bitar ur verkligheten, eller ur en tänkt verklighet, och så rapporterar vi vad vi har hittat eller anat oss till.

Våra rapporter blir dikter, romaner, uppsatser och avhandlingar, som i bästa fall kan bidra till kunskap och insikt om vad det har varit och vad det är att vara människa.

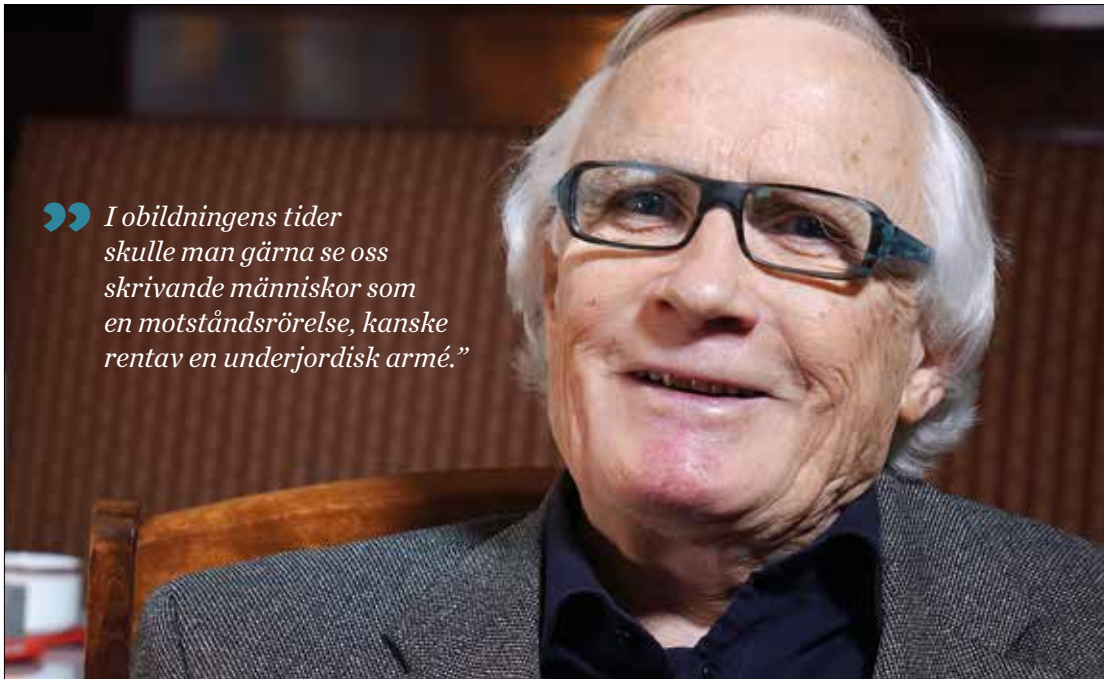
Kalla det gärna bildning, i vidaste bemärkelse. Det som hotar att bli en bristvara i Sipiläs och Soinis och Stubbs republik, där man tillber den heliga Tillväxten, men då avser man inte den andliga. Våra universitet får sina resurser nerhyvlade, Fosterlandets historia, den redan svårt lemlästade, ska ytterligare

amputeras i gymnasiet. I den nuvarande läroplanen anses Finland börja år 1809, men enligt de nya funderingarna är också det för mycket.

Hur kan man alls begripa det Finland som vi just nu lever i, om man ingenting vet om invandraren Fredrik Pacius? Eller invandraren Carl Ludwig Engel? Eller invandraren James Finlayson? Eller invandraren Nikolaj Sinebrychoff? Ingen av dem sökte asyl hos oss, de sökte ett bättre liv, de var välfärdsflyktingar. Men samtidigt skänkte de oss en både materiell och andlig mångkultur, som vi sannerligen behövde. Och fortfarande behöver.

Egentligen är vi alla invandrare, vi finländare, eller ättlingar till invandrare. Samerna var väl först på plats, men alla har vi vandrat in i det här landet efter att den senaste inlandsisen smälte bort, för bara 10 000 år sen. Mot den bakgrunden – hur kan man begripa samtiden, och hur kan man bygga framtiden, om ens historiska perspektiv inte sträcker sig längre bakåt än till förra riksdagsvalet? Undra på om vår president är lika svårtolkad som Gunnar Björling.

I obildningens tider skulle man gärna se oss skrivande människor som en motståndsrörelse, kanske rentav en underjordisk armé. Det kan verka som en alltför ambitiös tanke, men om man tvivlar på litteraturens möjlighet att påverka samtid och samhälle, så

” I obildningens tider skulle man gärna se oss skrivande människor som en motståndsrörelse, kanske rentav en underjordisk armé.”

räcker det med att minnas vad Runeberg och Lönnrot åstadkom på sin tid. Eller Väinö Linna. Eller, på lite närmare håll, vad Märta Tikkanen och Christer Kihlman gjorde för att luckra upp föråldrade tänkesätt i sextio- och sjuttioalets Finland. Det är tveksamt hur väl vi i dag fyller den uppgiften.

Någon samordnad och solidarisk armé blir vi aldrig, vi är individualister. Yrkesavund har nog någon gång ansatt de flesta författare och konstnärer, och jag har förstått att det inte heller i forskarsamfundet är någon alldeles okänd åkomma.

Vi sneglar lite misstänksamt på varandra; några blir orättvist förbigångna, när andra blir orättvist prisbelönade. Några refuseras, andra får Pro Finlandia. Ändå bidrar vi alla till det stora gemensamma biblioteket, också om vi står på olika hyllor.

Låt mig ännu säga några ord om mitt eget skrä, om dem som inte i första hand skriver för tryckpressen och pappret utan för teaterscenen. Min lärare på Universitetet, Olof Enckell sa: På 100 prosaister går det 10 lyriker och högst en dramatiker. Statistiskt hade han antagligen rätt, och kanske är det därför dramatikern ibland får känna sig som en främmande fågel i litteraturens finrum. Jag har lagt märke till att jag ofta förses med epitetet författaren och dramatiker. Vad då? Ingen skulle kalla Martin Enckell författaren

och lyrikern, eller Marianne Backlén författaren och prosaisten. Också inom Författareföreningen har det ibland förts diskussioner om dramatiken ska räknas som en likvärdig genre, om en uppremiär ska betraktas som en publicering på samma sätt som en bok.

Så här var det inte på Minna Canths och Henrik Ibsens tid, eller på Euripides och Aristophanes tid. Och det var ju bra att Shakespeare skrev sina 154 sonetter, annars skulle han väl inte platsa i världslitteraturen.

Alla de här skrev ord som inte siktade till att bli lästa, utan uttalade, gestaltade och avlyssnade. Men just däri stod dessa mina kolleger så nära som man kan komma litteraturens ursprung, den muntliga berättelsen. Ni som oroar er för att läsplattan ska ta över, tänk på att den tryckta boken bara har 500 år på nacken, och skrivkonsten mindre än 5 000 år. Men den muntliga berättelsen har funnits så länge människor har samlats, i en grotta i skydd för regnet eller kring den nattliga lägerelden. Alltid har där funnits någon, beredd att berätta en historia, fakta eller fantasi. Och det kommer det att finnas, så länge det lever människor på jorden. ■

BENGT AHLFORS

Prismotiveringen för Karl Emil Tollanders pris 2015 finns på s. 46.

ANNE BERGMAN

Festexperten som fick fel frågor

”Det känns konstigt att bli intervjuad om mig själv och mitt liv, jag är ju van att vara den som gör intervjuerna”, säger Anne Bergman. Under mer än 40 år vid SLS har antalet intervjuer blivit många och likaså de mappar, böcker och inspelningar om finlandssvensk etnografi, vardagsliv, historieberättande och festtraditioner som Bergman lämnar efter sig i arkivet när hon i år går i pension.

TEXT OCH FOTO: KIRA SCHROEDER/OUTHOUSE MEDIA

ATT FÖRSTÅ andra miljöer och människor är något Bergman lärde sig tidigt när hon började gå i lärdomsskola i Åbo i början av 1960-talet. För den 12-åriga skärgårdsflickan från Utö var omställningen att börja i skolan på fastlandet enorm.

– Jag hade aldrig varit utanför den åboländska skärgården. Jag visste inte vad en hiss var och kunde inte skilja på bilar och bussar. Det tog ett halvt år innan jag över huvud taget kunde börja orientera mig. Det första året var hemskt svårt, men jag har haft mycket nytta av att ha genomgått en sådan omvandling.

Musiken ledde in på etnologbanan

Bergmans väg till SLS gick via hennes stora passion, musiken. Hon började studera musikvetenskap vid Åbo Akademi, trots omgivningens protester.

– Alla sa att det där kan du göra på fritiden, du måste skaffa dig ett yrke som man kan leva på. Men jag lyssnade inte på det örat.

Bergman inriktade sig på folkdiktsforskning, där mycket handlade om folkmusik. Senare läste hon också nordisk folkloristik och etnologi. Under studietiden började hon transkribera folkvisor för SLS, vilket ledde till ett vikariat på arkivet. Resten är, som man säger, historia.

– Det här med historia har alltid fascinerat mig. Inte vetenskapshistoria, utan den folkliga historien, hur människor har sett på och berättat om det förgångna, säger Bergman.

Fascinationen resulterade bland annat i en undersökning om hembygdsforskarens historieberättande som fick stor spridning och har använts som lärobok vid många nordiska universitet.

Historieberättandet speglar samtiden

– Det man berättar har alltid ett budskap till nutiden, säger Bergman och ger ett exempel från en stor fältforskningsresa som hon och kollegorna gjorde på Åland.

På Anne Bergmans lott föll att följa med turistguider i den åländska arkipelagen och jämföra deras berättelser om lokala sevärdheter med tidigare källor. Fram trädde en bild av ett mytiskt Åland med ett folk som aldrig böjt sig för yttre makter i en närmast rak linje från de första säljägarna i dimmig forntid till de röda färjor som i dag trafikerar samma vatten.

– Det var ett budskap om att ålänningarna alltid har varit på ett visst sätt, en mytisk historiesyn där man kopplat ihop forntid och nutid på ett intressant sätt, säger Bergman.

Men enligt henne är det en efterkonstruktion; allt förändras hela tiden, också traditioner.

Festseder från faraonernas tid – eller så inte

I april fick Anne Bergman Svenska folkskolans vänners Folkbildningsmedalj och ett pris på 2 500 euro för att hon forskat i och aktivt spridit kunskap om finlandssvenska kulturtraditio-

ner. Enligt prismotiveringen är Bergman en ”hängiven och samtidigt humoristisk föreläsare om gamla folkseder och kulturarv, speciellt festseder samt berättar- och helgtraditioner”. Detta fick publiken ett smakprov på i mitten av april, när Bergman höll ett tal med titeln ”Det vilda sökandet efter festtraditionernas ursprung” under ett jubileumsseminarium om fester som ordnades till Bergmans ära.

I sin roll som traditionsforskare har Bergman upplevt att behovet av att hitta linjära kopplingar mellan nutiden och en mytisk forntid närmast verkar osläckbart när det kommer till högtids-traditioner. Mediernas frågor om olika högtider handlar sällan om samtiden, trots att det alltid har ingått i hennes arbetsbild att kartlägga också nutida festbruk. Bergman räknar upp några typiska journalistfrågor: ”Hur gammal är julgranen? Varför dricker vi glögg? Vad symboliserar påskharen? Varför äter vi julskinka?” Ofta efterfrågas ett kort och koncist svar, ett ursprung, som dessutom ska ligga i en grå forntid, i vikingatiden, i Romarriket, i Egyptens religioner eller i medeltiden.

– Det har ingenting med verkligheten att göra. Det är inte så att vi äter julskinka för att man offrade någon galt i tidernas morgon, jag vet inte ens om

» Det är inte så att vi äter julskinka för att man offrade någon galt i tidernas morgon, jag vet inte ens om man gjorde det. Det är lika tokigt som att säga att stolen du sitter på härstammar från någon egyptisk faraotron eller vikingatron.”

man gjorde det. Det är lika tokigt som att säga att stolen du sitter på härstammar från någon egyptisk faraotron eller vikingatron. Det är omöjligt att följa en historisk tråd som går i rakt led från julskinkan till en offerrit, säger Bergman.

Traditioner befäster jaget

I början av karriären störde sig Bergman på den här typen av frågor, men i dag är hon mer intresserad av vad de bottnar i. Enligt Bergman är det först under 1900-talet som högtidernas ursprung har blivit viktiga för människors firande – tidigare brydde de sig inte så mycket om varför något firades.

– Vi behöver ursprunget, med det ger vi innehåll och mening i dagens värld, konstaterar Bergman. Helgerna står för det trygga och fasta när allting förändras.

Samtidigt har festtraditioner blivit ett sätt att definiera sig själv – ”I vår familj har vi alltid gjort så här”. Dagens helger kräver ofta ett familjärt sammanhang – en mamma på morsdagen, ett visst recept för julsillen, en plats att åka till på midsommaren.

Anne Bergman påpekar att samtidigt som man ”skapar” ursprunget till en högtid skapar man också dagens fest som man vill ha den – återigen är vi tillbaka i resonemanget om vad vårt his-

torieberättande säger om vår samtid.

Ett exempel är forneldarnas natt som firas i slutet av augusti.

– Det är ett evenemang som skapades för att få mera turister till skärgården. Sedan började man förklara att det härstammar från olika signalsystem som man tände på berg på medeltiden, berättar Bergman.

Tekniken förändras, men kärnan består

Under Anne Bergmans tid vid SLS har mycket förändrats när det gäller intervjuerna i fältarbetet och metoderna att samla in material.

– Inspelningstekniken har förändrats alldeles kolossalt, säger hon och minns de otympliga Nagrorna som kunde väga åtta kilogram.

Men samtidigt som Bergman menar att ett traditionsarkiv ska följa samma utveckling som resten av samhället är kärnan fortfarande densamma som på 1800-talet.

– Frågeställningarna kan vara anorlunda, men principen är samma: att förstå människor, ta tillvara deras tankar och liv och spara det för eftervärlden. ■

Kira Schroeder jobbar som producent och redaktör på Outhouse Media, som hon även varit med och grundat.

”Jag har en gammal dator i garderoben”

DET DIGITALA KULTURARVET

Minnesorganisationerna står inför stora utmaningar i och med att litterära och kulturhistoriska arkivmaterial i allt större utsträckning är i digital form. De arkivsamlingar som uppkommer i dag är ofta så kallade hybridarkiv som innehåller både traditionella och digitala handlingar. Förra året kartlade Svenska litteratursällskapet och Finska litteratursällskapet (SKS) genom en enkät vilka digitala material som uppstår hos författare, och hur de sparar och arkiverar sitt arbete.

TEXT: MARIA MIINALAINEN

SYFTET MED ENKÄTEN var att undersöka vilka digitala material som finns i privatarkiv för att på detta sätt kunna hjälpa arkiven att planera mottagandet och hanteringen av digitala material i framtiden. En inbjudan att svara på enkäten skickades till författare i Suomen Kirjalijaliitto och Finlands svenska författareförening via ett medlemsbrev. Sammanlagt fick vi in 85 svar av en genremässigt mångsidig grupp av författare som skriver prosa, poesi, dramatik, fackböcker, artiklar och bloggar. De äldsta svararna är födda på 1920-talet och de yngsta på 1980-talet, majoriteten under 1940- och 1960-talen. Författarna fick svara på i vilken grad de arbetar med digitala respektive traditionella verktyg, och vil-

ka apparater, operativsystem, ordbehandlare, program och applikationer de använder. Vi ville också veta hur dokumenten hanteras, organiseras, namnges, sparas och säkerhetskopieras, vilka format som används för text, bild, ljud- och videoinspelningar samt om beskrivande information läggs till filerna.

Varierande förvaringssätt

Författarnas svar visar att sätten att förvara, spara, uppdatera och tillföra relevant information till det digitala materialet växlar stort, och att förvaringssätten är osystematiska och sparandet ofta oregelbundet, om inte rentav slumpartat. Det är vanligt att textversioner som är under arbete säkerhetskopieras på flera ställen,

t.ex. så att filerna skickas som bilagor till den egna e-posten. E-post används alltså även för annat än korrespondens. Många har också flera e-postadresser i bruk. Att hitta en lösning för hur e-postkorrespondensen kan förvaras för framtiden är en av de stora utmaningarna när det gäller elektroniska handlingar. Med nuvarande förvaringssätt är följderna att endast en bråkdel av e-posten sparas.

I det förändrade medielandskapet produceras, publiceras och distribueras alltmer innehåll i e-publikationer och sociala medier. Enkätsvaren visade att majoriteten av författarna är aktiva på sociala medier som Facebook, Instagram och Twitter. Enligt svaren har var fjärde författare en eller flera bloggar. Bloggen uppfattas som en värdefull del av den litterära produktionen, förutom att den dessutom ofta fungerar som en dagbok. En del författare har också egna webbplatser eller en fansida på Facebook. Enkätsvaren tyder på att författarna följer med vad som skrivs om deras verk på webben men endast ett fåtal samlar och sparar systematiskt den respons de får, såsom recensioner, inlägg och kommentarer. Majoriteten sparar alltid tryckta recen-

”Jobbar med massvis med råddiga filer”

*”Ibland anteckningar på papper,
eller allt oftare, smartphone”*

*”Varje arbete bearbetas till sin slutgiltiga
version som en och samma fil, som hela
tiden ändras till den är färdig”*

*”Att göra strykningar och
kompletteringar med penna
är oslagbart”*

*”Datorn har tidvis hittat på
att ta säkerhetskopior”*

*”Jag har på senare år försökt att
spara äldre versioner, men de
ryker ofta när jag rensar datorn”*

*”Lever i from förhoppning om att allt
ska bevaras och ingen krasch inträffa”*

*”Jag är en nittonhundredatalsmänniska som
använder datorn som en skrivmaskin”*

Citaten är ett urval av några författares svar på den enkät som SLS och SKS gjorde 2015 inom ramen för *Projektet digitala privatarkiv*.

sioner, artiklar och intervjuer men ifall dessa finns på webben sparas de inte lika metodiskt. Blogginlägg och webbtexter verkar dock sparas mer systematiskt jämfört med annat material på webben. Närmare hälften av svararna tar utskriften av dessa.

Författarna sparar överlag mycket i pappersformat, t.ex. handskrivna dagböcker och anteckningsböcker. Utskrifter av manuskript och pappersversioner av texter bearbetas ofta för hand och en stor del av svararna sparar utskriften av textversioner med kommentarer och korrigeringar. De digitala verktygen påverkar det kreativa arbetet på många sätt, t.ex. så att samma fil kan bearbetas om och om igen och det uppstår inte nödvändigtvis några mellanversioner alls. Nuförtiden är det också vanligt att använda mobiltelefonen som anteckningsblock. Även om författarna fortfarande gärna arbetar med papper och penna så är korrespondensen nuförtiden nästan helt elektronisk, likaså sparas fotografier och videomaterial digitalt.

Äldre digitalt material

En del av det äldre digitala materialet har redan gått förlorat. Enligt un-

dersökningen har författarna elektroniskt material från början av 1980- och 1990-talen. Sådant material finns t.ex. på disketter, ljudband, kassetter, dvd- och cd-skivor samt vhs-kassetter, men ligger också kvar på hårddiskivorna i gamla datorer. Dessvärre är programvaran för att läsa, uppdatera eller överföra gamla filer till nyare format inte nödvändigtvis längre användbar, och i vissa fall kan endast specialiserade leverantörer öppna filerna. Många av svararna verkar också lita på att det som en gång lagts ut på internet kommer att finnas tillhanda i framtiden. Därför är det viktigt att i tid gå igenom det material som inte får försvinna och överföra eller spara det i beständigare format. I dagsläget lagras privatpersoners text-, bild- och ljud-filer främst på usb-minnen, minneskort, externa hårddiskor, i e-posten och i moln- och andra lagringstjänster. Den ökande mängden material försvårar filhanteringen på sikt.

Förvaring i brytningstid

Enligt responsen på enkäten fungerade undersökningen som en påminnelse om betydelsen av ett mer medvetet sparande och bevarande av dokument.

Det råder stor ovisshet och osäkerhet om hur man ska bevara digitalt material, och enligt responsen är hjälp och stöd med förvaring och organisering av filer mycket välkommen. Redan att beskriva, namnge och datera dokumenten underlättar hanteringen. Det är viktigt att bevara kopplingarna mellan de digitala handlingarna och det traditionella text- eller bildmaterialet i pappersformat.

För att litteratur- och kulturhistoriska forskningsmaterial ska vara tillgängliga för kommande generationer, framtida forskning och allmänheten innebär det att innehållet måste vara läsbart, sökbart och användbart. Men framför allt att materialet från denna brytningstid existerar i framtiden, att det bevarats.

SLS och SKS arkiv samarbetar för att utveckla beredskap och skapa lösningar för mottagande, hantering och långtidsförvaring av det digitala kulturarvet. Arkiven utarbetar även anvisningar för hur man kan organisera och förvara digitala handlingar privat. ■

Maria Miinalainen är arkivarie vid SLS arkiv.

IMMATERIELLA KULTURARV

Suomeksi | In English

Immateriella kulturarv

Genomförandet i Finland

Kontakt

Immateriella kulturarv

Genomförandet i Finland

Kontakt

IMMATERIELLA KULTURARVET

Immateriellt kulturarv kan vara muntlig tradition, framställande konst, sedvänjor i det sociala livet, ritualer och ceremonier. Det kan också vara uttryck, sedvänjor, kunskap, färdigheter - liksom tillhörande tillvägagångssätt, artefakter och kulturella miljöer.

Immateriella kulturarvet kan uppstå föremål som redskap och hantverk, olika uttrycksformer som sånger, dikter, ortnamn och danser eller uttryck av

Naturkrets grundades

Wiki-förteckning är öppnad!

Hantverkarkrets grundades

Levande traditioner! National plan (2015)

Selvitys: Aineeton kulttuuriperinto.

Esimerkiksi Unescon 2003 yleissopimuksen toteuttamiseksi.

DET IMMATERIELLA KULTURARVET samlas in på wiki-sida

Museumet har i februari öppnat en wiki-förteckning för det levande kulturarvet i Finland. Syftet är att samla information och på ett omfattande sätt presentera och levandegöra det immateriella kulturarvet. Olika föreningar, hobbygrupper och organisationer som verkar för det levande kulturarvet kan föreslå fenomen till förteckningen. I den finns redan över trettio exempel, av vilka fem är på svenska. I förteckningen finns bland annat den finlandssvenska menuetten på initiativ av Finlands svenska folkmusikinstitut vid SLS. Det är även möjligt att föreslå kulturarv med koppling till kommuner eller land-

skap; exempelvis finns Korsnäströjan med i förteckningen.

Wiki-förteckningen kompletteras och uppdateras fortlöpande. Med i förteckningen finns redan nu midsommarfirandet, bastubadandet och mycket annat. Ett immateriellt kulturarv kan vara en muntlig tradition, sedvänjor i det sociala livet, ritualer och ceremonier. I förteckningen kan också god praxis eller metoder för att värna om det levande arvet presenteras.

För att synliggöra det immateriella kulturarvet i Finland gäller det för föreningar och organisationer inom Svenskfinland att aktivera sig. Museumet hoppas

att det kommer både stora och små exempel från olika delar av landet.

Insamlingen av material till förteckningen är en del av verkställandet av Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet som Finland godkände 2013. Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte en expertgrupp för det immateriella kulturarvet i september 2014 med en mandatperiod på fyra år. Arkivchef Kristina Linnovaara från SLS är medlem i gruppen. ■

Om det immateriella kulturarvet:

www.aineetonkulttuuriperinto.fi/sv/

Wiki-förteckningen:

wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi

BERÄTTELSENA BAKOM SAMLINGARNA

Arkivdonationer 2015

Det finns över 50 samlingar och arkiv i listan över fjolårets donationer till SLS arkiv. En del av materialet är tillägg till redan existerande donationer men är trots det lika värdefullt som nytillskotten. Alla handlingar bär på en berättelse som inte nödvändigtvis växer i förhållande till antal hyllmeter.

TEXT: YRSA LINDQVIST, PIA UPPGÅRD & NELLY LAITINEN

I NUMMER 1/2015 av *The American Archivist* kan man läsa tidigare ordföranden för The Society of American Archivists, Dana C. Bells tankar om vad som gör arkivsamlingar värdefulla. Hon påpekar att det för ett arkiv är viktigt att på ett professionellt sätt ta emot handlingar, att på rätt sätt behandla olika format, både papper och digitalt, att bevara dem och säkerställa att de är tillgängliga i framtiden. Men hon uppmanar också till att tänka i vidare banor. Framför allt är varje dokument en del av en berättelse. Handlingarna, hur ett material blivit till och människorna bakom dokumenten, visar på skeenden i vårt samhälle och vårt land. Genom att känna till dessa berättelser och återge dem, kan arkivarier motivera människor att donera material och påvisa arkivens samhällsnytta.

Såväl små som stora donationer är av största betydelse för förståelsen av vår historia. Nedan beskrivs ett urval av

de donationer som SLS arkiv tagit emot 2015, och som vi hoppas att kan inspirera att donera också små materialhelheter till SLS arkiv.

Nöjesliv i småstaden Lovisa

I början av 2015 lämnades ett ensamt fotografi och ett litet häfte med femton handskrivna sidor till SLS arkiv. Häftet innehåller sångtexter och är rubricerat "Moderevy". Donator Ull-Britt Gustafsson-Pensar skriver i sitt följebrev:

Jag har bland min mammas, Hjördis Gustafssons efterlämnade papper hittat ett fotografi och därtill hörande texter, som jag inte vill att skall försvinna i obekanta öden. [...] Fotografiet, som jag bifogar i original, föreställer 6 unga damer, klädda i dräkter representerande skilda tider. De uppträdde på Lovisa kvinnliga gymnastikförenings julfest 1927 med en moderevy, antagligen regisserad av Ester Ringbom, som

ledde gymnastiken. Enligt vad jag vet är det också hon som står för de medföljande texterna.

I följebrevet får vi också veta vilka personerna på fotografiet är och vilka karaktärer eller tidsepoker de representerar. Ull-Britt Gustafsson-Pensar antar att kläderna lånats från Kulla gård och berättar att sångerna levde vidare inom familjen även efter mode-*revyn* 1927. Det är lätt att instämna i konstaterandet "jag tycker att det är fantastiskt att man på den tiden kunde roa sig så avancerat". Häftet och fotot i kombination med brevet är ett fascinerande dokument över hur man roade sig för snart 100 år sedan i en småstad.

Familjerecept och livet i köksregionen

En receptsamling utgör också en berättelse. Den visar på mathållningen i vardag och fest och hur nya ingredienser

Moderevyn: Lovisa kvinnliga gymnastikförening ordnade 1927 moderevyn med dräkter från olika tidsepoker. I donationen finns förutom fotografet även ett häfte med sångtexterna till revyn.

och råvaror kommit in i köket. Intresset för matlagning som bara ökat under det senaste decenniet syns också i uppskattningen av familjerecept. Alice Björkenheims (Wahlberg) (1905–1992) matrecept som antecknats under hela 1900-talet donerades i digital form till SLS arkiv av Peter Wahlberg. En ursprunglig samling sammanställdes 1992 inom familjen på basen av en mängd strödda anteckningar som nu redigerats och disponerats om. Vissa av recepten kommer från Vuojoki gård i Euraåminne, där Alice Björkenheim tillbringade sin tidigaste barndom.

En spännande inblick i mathållningen på Ratula gård i Artsjö ger de drygt tjugo brev skrivna av Disa Forsström till sina föräldrar, som inlämnades till SLS arkiv av Tia Ekström. Disa Forsström förestod köket på Ratula

gård år 1934 och skriver ingående om livet och umgänget på gården som också hade pensionatsverksamhet. Det första brevet i samlingen beskriver ankomsten till den nya arbetsplatsen, hur hon tas emot och installeras. Snart rullar arbetet i gång och den endast 22-åriga hushållerskan, som anlänt direkt från hushållsskolan Högvalla på rekommendation av rektor Elsa Bonsdorff, har fullt upp. Gäster och bykerskor anländer till gården så att det plötsligt finns dubbelt fler vid matbordet:

På lördagen började maten tryta, visserligen finns det salt fläsk, men inte nöja de sig bara med det inte, så jag gick till förvaltaren och till fru Rotkirch och bad om kött (nöt). Hade bestämt mig för köttbullar på lördagen och upptäckte till min förskräckelse

att jag inte hade något att laga dem av. I ett huj fick jag både en kalv och tio kilogram kött samt dessutom rå-kade fiskgubben komma med 8,5 kg lake, så nu har vi nog för en tid igen. Vi har ätit lake i alla former och rom har vi formligen simmat i. Sist försökte jag mig på att koka laken i flottyr och hade sås Verte till, det blev en omtyckt rätt. (Brev daterat 19 februari 1934)

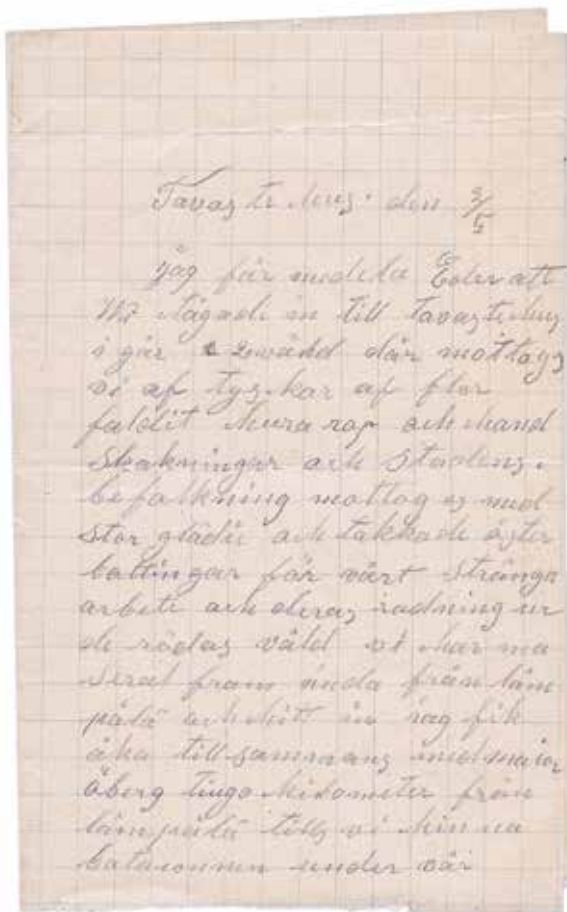
De nu donerade breven kompletterar Ratula gårdsarkiv och en dokumentationssamling som finns i SLS arkiv sedan 1971. De ger en kulturhistorisk beskrivning av vardagen på Ratula år 1934 som skildrar både slakt, syltning, nöjen, litterära samtal och sociala nätverk.

Christian Olssons samling

Christian Olsson har sedan 1970-talet samlat på och köpt upp äldre dokument från dödsbon. De handlingar som nu donerats till SLS arkiv i Vasa omspänner åren 1859–1994 och har i huvudsak anknytning till Korsnäs och Vasa.

Korsnäs skyddskårs handlingar från åren 1918–1920 bildar en värdefull helhet inom samlingen. De fanns i en kappsäck som Olsson köpte av en auktionsmäklare år 1985. Donationen kom att sammanfalla med SLS upprop till allmänheten om material från år 1918, vilket bidrar till samlingens aktualitet och värde. Av skyddskårshandlingarna kan särskilt nämnas förteckningar över byavis inskrivna skyddskårister, Korsnäs kommuns skyddskårsstyrelsens protokoll och mottagna brev från soldater vid fronten i Tammerfors.

Christian Olssons samling innehåller också andra handlingar som berör livet i Korsnäs i början av 1900-talet och handlingar med anknytning till Vasa, såsom förteckningar över gårdsägare, firmor och affärer samt brev. Bland brevmottagarna kan nämnas på sin tid kända Vasaprofiler som professor Knut Swanljung (1867–1936) och apotekare H. J. Lindebäck (1829–1902).

Brev skrivet 2.5.1918 av en medlem av Korsnäs skyddskår som var med vid intåget i Tavastehus. "[...] där mottogs vi af tyskar af fler faldit hura rop och hand skakningar och stadens befolkning mottog os med stor glädje och tackade österbottingar för vårt stränga arbete och deras redning ur de dödas våld [...]"

Ralf Långbacka på SLS årshögtid 2010.
Foto: Henrik Niemistö.

Två nya litterära arkiv

Regissören, teaterchefen och författaren Ralf Långbackas (f. 1932) arkiv är en rik källa för alla som är intresserade av teater och en fin utökning av SLS teaterarkiv. Åbo Svenska Teater, Nationalteatern, Svenska Teatern, Göteborgs Stadsteater, Åbo Stadsteater och Stadsteatern i Helsingfors är de scener där Långbacka verkat. Som regissör har han arbetat främst inom teater, men han har också regisserat opera, film och för tv. Han har även verkat som konstnärspedagog och som professor i teatervetenskap.

Långbackas arkiv omspänner tiden 1950–2014. Det innehåller brev och många olika typer av manuskript; dag- och anteckningsböcker, krönikor, artiklar och andra prosatexter samt manuskript till dikter och pjäser. Där-

Lars Sund. Foto: Cata Portin/Schildts och Söderströms.

till finns handlingar som gäller hans yrkesliv och olika projekt, till exempel kring Bertolt Brecht, George Büchner och Anton Tjechov. Det finns också urklipp om Långbacka och hans regiuppsättningar, programblad för teater och opera, artiklar, intervjuer m.m.

Det andra nya författararkivet är Lars Sunds (f. 1953) arkiv. Sund växte upp i Jakobstad, studerade vid Åbo Akademi och bosatte sig sedermera i Uppsala. Han debuterade 1974 med diktsamlingen *Ögonblick*. Det litterära genombrottet skedde 1991 med romanen *Colorado Avenue*, den första delen i en triologi om den fiktiva svenskösterbottniska byn Siklax. De följande delarna, *Lanthandlerskans son* och *Eriks bok*, utkom 1997 och 2003. Efter det har Lars Sund gett ut tre romaner, den senaste är *Tre systrar och en berättare* (2014).

Arkivet består av brev och manuskript, främst varianter av romanmanus eller enskilda kapitel, och ger en inblick i hur en författare arbetar sig fram till sin slutgiltiga version. I arkivet finns också manuskriptversioner med förlagsredaktörens kommentarer. I SLS bibliotek finns alla böcker av Lars Sund att låna, så manuskripten går att jämföra med böckerna i läsesalen i SLS hus på Riddaregatan 5.

De arkiv och samlingar som nämns här är fritt tillgängliga. I Helsingfors är kundtjänsten vid Riddaregatan 5 öppen vardagar kl. 9–16 och onsdagar kl. 9–18. I Vasa öppnar de nyrenoverade lokalerna på Handelsplanaden 23 den 1 september. Se närmare på SLS webbplats www.sls.fi om undantag i öppethållningstiderna under sommaren. Där finns också en lista över det arkivmaterial som mottagits år 2015. ■

Yrsa Lindqvist, Pia Uppgård och Nelly Laitinen arbetar vid SLS arkiv.

Frågelistor, fältinsamling och nytillskott i boksamlingarna 2015

Samlingarna i Helsingfors och Vasa har också vuxit genom aktiv insamling via frågelistor och fältinsamling.

KYRKLIGA OCH SEKULÄRA LIVSFESTER, SLS arkivs frågelista nr 54. En dokumentation om dagens traditioner kring livets högtider med särskilt fokus på hur festerna firas i sekulär form. 39 svar.

BERÄTTA DIN HISTORIA, frågelista i samarbete med Svenska Teatern för att samla in minnesmaterial för en jubileumspjäs 2017. 41 svar.

SÅ 1980-TAL, frågelista i samarbete med Jyväskylä universitet och SKS om populärmusik på 1980-talet. 16 svar.

TUR (OCH RETUR?), samarbete med ämnena nordisk folkloristik och svenska språket vid Åbo Akademi, Centret för Svenskfinland vid Migrationsinstitutet i Kronoby, Finlands-svenskarnas riksförbund i Sverige (FRIS) och Svensk Press-tjänst. Frågelistan lanserades den 19 december på SLS webbplats men också på tidningarnas webbplatser. Inom 2015 hade drygt 80 svar kommit in.

FÄLTARBETE I LOVISA tillsammans med Helsingfors universitet, som en del av kursen Nimet ja kielet kentällä/Namn och språk på fältet inom ämnena finska språket och nordiska språk. Utgångspunkten för fältarbetet var att insamlingen skulle vara tvåspråkig. Undersökningarna handlade om personnamn, ortnamn och talspråk. Fältarbetet resulterade i 86 inspelningar med sammanlagt 138 Lovisabor samt namnförteckningar över inofficiella namn och fotografier. Se artikeln "Fältarbete om namn och talspråk i Lovisa", *Källan* 2/2015.

NAMNEN I VÅRA STÄDER, en intervju om inofficiella ortnamn i Vasa. Insamlingen i Vasa fortsätter 2016.

ETT FÄLTINSAMLINGSARVODE gick till Christoffer Wärn, studerande vid Åbo Akademi som gjorde 8 inspelningar med 24 ungdomar från Jakobstad. Samtalen handlar om språk och dialekt. Materialet ingår i även i projektet Experimentella bidrag till studiet av språkideologier i Svenskfinland.

FOLKMUSIKINSTITUTET har år 2015 dokumenterat Folklandia-kryssningen mellan Helsingfors och Tallinn; konserten "traditionshörnan" under Finlands svenska spelmansförbunds spelmansstämma i Mariehamn; finländska mästerskapen i snapsvisor i Helsingfors och ett seminarium i Vasa som uppmärksammade den folkliga dansen i Svenskfinland.

BIBLIOTEKETS samlingar i Helsingfors ökade genom köp, byten och donationer med 571 volymer. Av dessa inkom 178 volymer som gåva av sammanlagt 61 donatorer. Samlingarna i Vasa ökade med 76 böcker och 125 fonogram.

FRÅGELISTA

Minoritet i minoriteten

Trots att frågor gällande sexuella minoriteters och könsminoriteters rättigheter har diskuterats mycket i medierna under de senaste åren – inte minst i samband med behandlingen av olika lagförslag – är berättelser om sexuella minoriteters och könsminoriteters liv och vardag samt material i anslutning till dem fortfarande relativt osynliga på arkiv och museer runtom i landet. Det gäller inte minst finlandssvenska hbtqi*-personer, vars berättelser och vardag, till skillnad från de finskspråkiga, ännu inte har samlats in och dokumenterats.

Nu, när Finland fyller 100 år, vill vi åtgärda denna brist. Vi samlar in berättelser och material om hur det har varit att leva som hbtqi-person i Finland förr och i dag. Vi är speciellt intresserade av att höra om hur det är att leva som minoritet i minoriteten. Du kan berätta om dina egna erfarenheter eller om någon i din närmaste krets, vänner eller familj, som levt som en minoritet i minoriteten. Vi vill också gärna höra om synen på sexuella minoriteter och könsminoriteter i Svenskfinland under olika tider. Genom att delta i insamlingen bidrar du till att bevara ett värdefullt kulturarv och rädda ett viktigt perspektiv på Finlands historia från att gå förlorat, och till att skapa en mer inkluderande historieskrivning.

Frågelistan är öppen 27.6.2016–1.7.2017. Insamlingen är ett samarbete mellan Svenska litteratursällskapet och projektet Finland 100 – I regnbågens färger (Seta r.f. och Kultur för alla). Materialet kommer att arkiveras i Svenska litteratursällskapets arkiv. För mer information se: www.sls.fi/hbtqi och www.suomi100-sateenkaarenvareissa.fi

Foto: Gustaf Sandberg (ovan), Rita Paqvalén, Jeppis Pride 2014 (nedan).

* HBTIQ = homosexuella, bisexuella, transkönade, interkönade och queera

SLS ARKIVS FRÅGELISTA

MILISPRÅKET I DRAKAN

Låter orden mataback, dagatäcke och pisiskrinnare bekanta? Hur är det med mulli, stägä och gummi? Och vad betyder egentligen uttrycket fara schaan?

Bland annat dessa frågor önskar vi att du som tjänstgjort vid Nylands brigad svarar på genom att delta i vår frågelista *Milispråket i Drakan*.

De flesta svenskspråkiga värnpliktiga tjänstgör vid Nylands brigad som är Finlands enda svenskspråkiga truppförband. "Dragsviksspråket" skiljer sig från den övriga militärslangen i landet, eftersom den influeras både av de finlandssvenska dialekterna och den finska militärslangen.

Vad har du för erfarenheter av militärslangen i Dragsvik? Delta i vår frågelista genom att svara på frågorna nedan utgående från tiden då du själv tjänstgjorde vid Nylands brigad. Du kan också berätta fritt om dina erfarenheter av militärslangen vid Nylands brigad och använda frågorna som inspiration.

Sänd svaret per post till Svenska litteratursällskapet/Janina Öhman, PB 158, 00171 Helsingfors eller per e-post till

janina.ohman@sls.fi. Du kan också delta i frågelistan via vårt frågeformulär på webben på adressen www.sls.fi/milispak.

När du svarar på frågelistan vill vi att du uppger namn, adress, e-postadress och födelseår. Dessutom vill vi gärna veta din uppväxtort, vid vilken enhet/vilka enheter du tjänstgjorde vid Nylands brigad och vilket år/i vilken kontingent du ryckte in.

Svaren på frågelistan kommer att arkiveras vid SLS arkiv och vara tillgängliga för framtida forskning.

Om du har frågor kring frågelistan, kontakta arkivarie Janina Öhman, tfn 09 618 774 68, e-post: janina.ohman@sls.fi. Insamlingen pågår till **30.11.2016**. Bland alla deltagare utlottas ett antal penning- och bokpriser.

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

I. EXEMPEL PÅ ORD PÅ MILITÄRSLANG

Ange gärna hur slangordet uttalas där du tycker det behövs, t.ex. mulli [molli], dagatäcke [dägätetsji].

A) Känner du till slangord för följande ord? Vilket/vilka?

stormgevär
stridsbälte
kamouflagedräkt
beväring
stamanställd
soldathemmet
hemförlovning

B) Nedan finns listat ord och uttryck på militärslang. Känner du till följande ord? Vad betyder de? Finns det andra slangord för de här orden?

Befattningar, militärgrader och uppgifter

kessu
knako
kipinä
skappare

Känner du till andra ord eller uttryck för befattningar, militärgrader och uppgifter på brigaden?

Vapen, utrustning och fordon

blåpitt
mataback
dagatäcke
pisiskrinnare
sissitält

Känner du till andra ord eller uttryck för vapen, utrustning och fordon?

Förkortningar

TJ
SA

Känner du till andra förkortningar?

Ord och uttryck

mullibordell
vanha
gummi
pampusch
bata
hajoo
gona
fara schaan

Känner du till andra ord och uttryck på militärslang? Berätta fritt.

2. SMEKNAMN ELLER ÖKNAMN PÅ PERSONER, PLATSER OCH ENHETER

Förekom det smeknamn/öknamn på personer på brigaden (t.ex. stampersonal)? Vilka?

Förekom det smeknamn på platser på/i anknytning till brigaden (t.ex. för Syndalen, de olika byggnaderna på området). Vilka?

Förekom det smeknamn/öknamn på olika enheter inom brigaden? Vilka?

3. NÄR ANVÄNDS MILITÄRSLANG?

Med vem och i vilka sammanhang i Dragsvik användes militärslang? Användes den dagligen?

Fanns det tillfällen då det inte var lämpligt att använda militärslang? Fanns det några personer man inte kunde prata slang med? Vilka?

Använde/använder du militärslang i något sammanhang utanför brigaden? Vilket i så fall?

Användes militärslangen bara muntligt, eller förekom den också i skriftlig form i något sammanhang? Vilket/vilka?

4. GRUPPSPECIFIK SLANG

Inom vilka grupper användes egna slanguttryck? Använde t.ex. män/kvinnor (sedan kvinnor började tjänstgöra) /stamanställda/beväringar från olika enheter olika uttryck?

5. SLANGENS FUNKTION

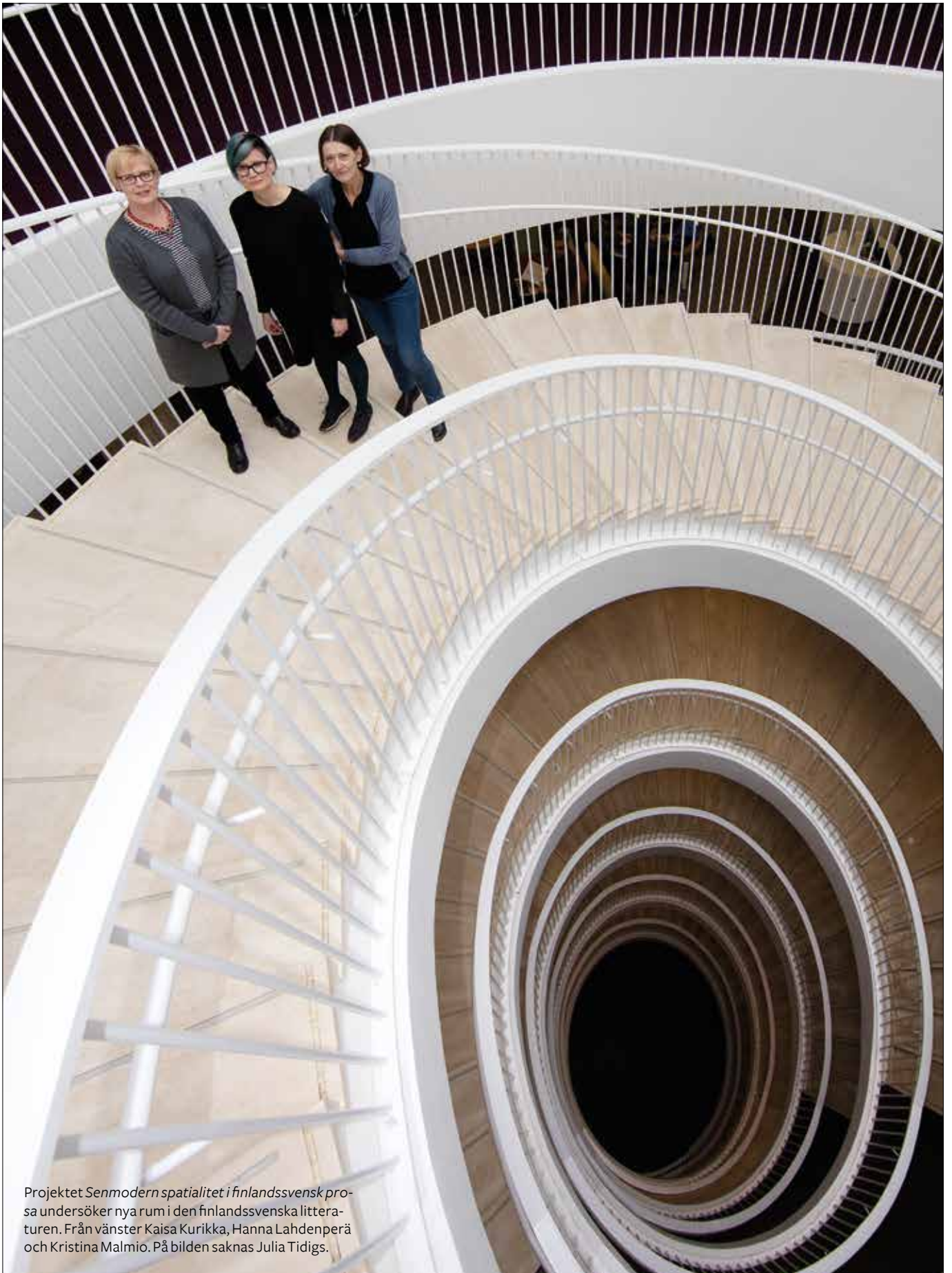
Varför tror du det används militärslang på Nylands brigad?

Har du några minnen från ditt första möte med militärslangen? Hur snabbt snapade du som beväring upp militärslangen? Uppstod det några problem/missförstånd på grund av slangord du inte förstod?

6. ATTITYDER TILL MILITÄRSLANGEN I DRAGSVIK

Hur upplevde du själv militärslangen i Dragsvik? Fin/ful/vulgär/rolig? Något annat? Varför?

Finns det några ord/uttryck du reagerat negativt/positivt på? Vilka?

Projektet *Senmodern spatialitet i finlandssvensk prosa* undersöker nya rum i den finlandssvenska litteraturen. Från vänster Kaisa Kurikka, Hanna Lahdenperä och Kristina Malmö. På bilden saknas Julia Tidigs.

Finlandssvenska fiktiva rum i en tid av förändring

Fiktiva men samtidigt bekanta platser, miljöer som inte tidigare förekommit i skönlitteraturen och blinkningar till andra medier och konstformer kännetecknar de senaste decenniernas finlandssvenska prosa. Vad säger romanernas nya rum om förändringarna i den värld vi lever i?

TEXT: KRISTINA MALMIO

TRAKTEN, TOKYO BAR, SIKLAX. Simbassänger utan vatten. Nöjesfält på Coney Island, allehanda förorter i Helsingfors, österbottniska byar ”som bara går rakt ut i världen”. De betydelseladdade platserna är många i den nyare finlandssvenska prosan. Glidningar mellan faktiska och fiktiva rum är vanliga och ofta innehåller rummen också skildringar av krafter som formar samhället och människornas plats i världen.

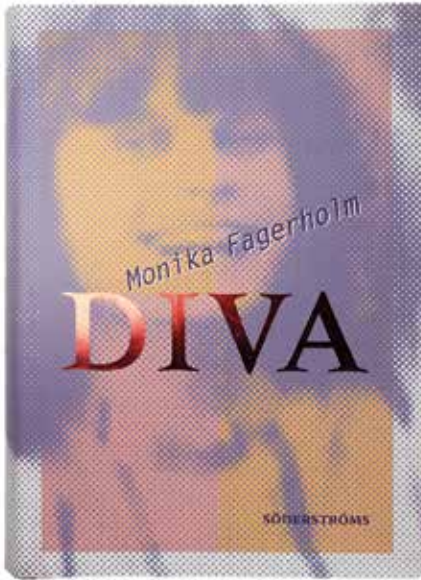
Ofta överskrider de skildrade rummen också ”det trånga rummet”, de instängda, klaustrofobiska miljöer, som enligt Merete Mazzarella präglade den finlandssvenska prosan ända från 1880-talet fram till 1980-talet. Men hur gör de nya romanerna det? På vilka sätt visar prosan sin relation till en större värld än det omedelbara finlandssvenska sammanhanget? Och hur kan förändringen av rumsligheten i den finlandssvenska prosan förklaras? Det är frågor vi studerar inom forskningsprojektet *Senmodern spatialitet i finlandssvensk prosa 1990–2010*, som pågått sedan augusti 2014.

Rummets betydelse

De litterära rummen är på många sätt ett viktigt ämne. Rum och rumslighet är en grundläggande dimension av människans sätt att finnas i världen. Rummets betydelse framgår till exempel av de känslor man förknippar med vissa platser. För en minoritet är frågan om rum kanske ännu mer angelägen med tanke på att dess rätt att existera i det nationella rummet ofta är ifrågasatt.

Forskningen har börjat intressera sig alltmer för rum i och med samhälleliga och teknologiska förändringar såsom globalisering, mobilitet och ny kommunikationsteknologi. Dessa fenomen har suddat ut många traditionella gränser. Men det har

» Postmodernismen innebar en uppblomstring och en större frihet för den finlandssvenska prosan.”

också påpekats att utvecklingen sker i olika takt på olika håll i världen. Det senmoderna samhället började framträda i USA efter andra världskriget men tog fart på allvar i Finland först på 1990-talet. Och intressant nog började de nya sätten att gestalta rumslighet i den finlandssvenska prosan dyka upp ungefär samtidigt.

Rum kan förekomma i litteraturen på många olika sätt och på olika nivåer. De skildrade platserna kan anknyta till reella rum, ”georum” såsom forskaren Barbara Piatti kallar dem. De kärleksfulla återgivningarna av Tölö, Eira och Rödbergen i Kjell Westös realistiska romaner är exempel på det. Men skildringen av rum kan också styras av genrekonventioner såsom i Westös roman *Lang* (2002). I den gestaltas ett mörkt, nattligt Helsingfors enligt konventionerna i äldre tiders ”film noir”, något som berättaren öppet påpekar. Henrika Ringboms *Martina Dagers längtan* (1998) skildrar ett Helsingfors som dels består av namngivna platser som Finlands Bank och Gengatan, dels av fantastiska inslag som en å där Mannerheimvägen löper genom staden.

Världen bortom Svenskfinland

Den amerikanska flickan (2005) av Monika Fagerholm är ett annat exempel på kombinationen av det reella och det fiktiva, liksom på de typiskt postmodernistiska hänvisningarna till andra medier och andra former av kultur. I romanen skapas stämningen

i dialog med David Lynchs TV-serie *Twin Peaks*, vars småstadsskildring går igen i den Fagerholmska Trakten med dess underliga atmosfär och många dödsfall. Men samtidigt har Trakten drag som gör att den kan placeras i Porkalaområdet i Kyrkslätt.

De nya sätten att återge rumslighet anknyter till postmodernismen som gjorde entré i den finlandssvenska prosan i början av 1990-talet. Ännu i Bo Carpelans roman *Axel* (1986) är miljöerna skildrade på ett psykologiskt-realistiskt sätt som uttryck för huvudpersonens psyke, och de trånga klaustrofobiska rummen dominerar. Den postmoderna litteraturen däremot gycklar med och ifrågasätter den realistiska litteraturens tro på att verkligheten kan återges på ett sant och trovärdigt sätt.

Postmodernismen innebar en uppblomstring och en större frihet för den finlandssvenska prosan. Romanerna var inte längre bundna vid att återge en språklig minoritetssituation på ett trovärdigt sätt, dess möjligheter att ta världen och språket i besittning blev större. Samtidigt förändrades också litteraturens relation till det nationella rummet och till den finlandssvenska identiteten. Följderna av detta framgår i t.ex. Sara Razais roman *Jag har letat efter dig* (2012) och Johanna Holmströms *Asfaltsänglar* (2013) där flerspråkighet skapar nya etniska, könsbundna eller klassrelaterade territorier.

» Denna rörlighet är så utbredd att man kan fråga sig om den yttre rörelsen i de nutida romanerna delvis har ersatt subjektets 'inre' rörelse och strävan efter andlig utveckling, som präglade den realistiska och modernistiska romanen.”

Tillvaro mitt emellan

En annan numera allt vanligare form av spatialitet framträder i den ständiga rörelsen mellan de skildrade rummen. Romangestalterna går, springer, promenerar, kör och åker från ställe till ställe. Denna rörlighet är så utbredd att man kan fråga sig om den yttre rörelsen i de nutida romanerna delvis har ersatt subjektets "inre" rörelse och strävan efter andlig utveckling, som präg-

lade den realistiska och modernistiska romanen. På detta sätt visar romanerna också på den förändring som skett i människan under de senaste årtiondena.

Det verkar som om det trånga rummet numera ersatts av ett "mitt emellan", *entre-deux*, ett begrepp som litteraturforskaren Eric Prieto använder om ställen utanför de etablerade rumsliga kategorierna. Prieto menar att mellanläget är ett för den senmoderna tiden typiskt rum och ett ställe där nya former av identitet och rumslighet kan skapas. Detta perspektiv ser vi i Monika Fagerholms roman *Diva* (1998), berättelsen om den gränsöverskridande skolflickan i en förort på 70-talet. I litteraturen har förorten varit en "oskriven" plats och därför lämpar den sig också för det gränsöverskridande projektet som *Diva* är: att skildra en utopisk figur, en flicka som ännu inte finns.

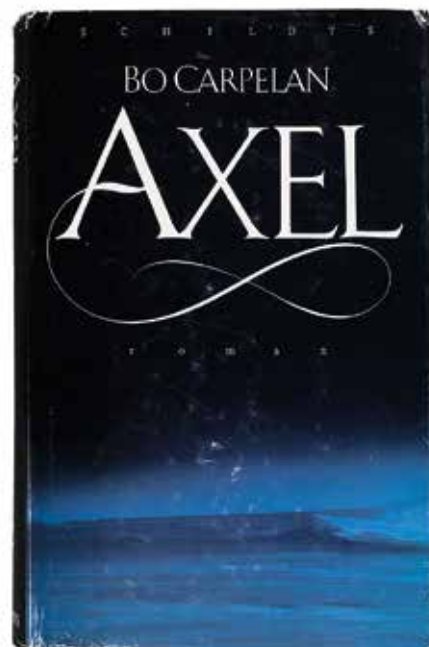
Spatialiteten har visat sig vara ännu intressantare och mer komplex än vi tänkte oss när vi inledde projektet. Likaså är det ett mycket fruktbart begrepp i analys av finlandssvensk senmodern prosa. Granskningen av rumsligheten ökar inte bara vår kunskap om den finlandssvenska prosans stora förnyelse och senare utveckling, utan också vår förståelse för de senmoderna förändringar som sker runt oss. ■

Kristina Malmio är docent och leder projektet Senmodern spatialitet i finlandssvensk prosa 1990–2010.

Projektet Senmodern spatialitet i finlandssvensk prosa 1990–2010

Projektet är knutet till Helsingfors universitet och finansieras av SLS. Forskarna inom projektet är docent Kristina Malmio, fil.dr Kaisa Kurikka, fil.dr Julia Tidigs och fil.mag. Hanna Lahdenperä. Projektet pågår till sommaren 2017.

Läs mer om projektet på SLS webbplats (www.sls.fi/sv/forskning) och på projektets egen webbplats (blogs.helsinki.fi/late-modernspatiality). En av projektforskarna, Julia Tidigs, har också presenterats som Månadens forskare på SLS-bloggen (www.sls.fi/sv/blogg).

ÅRSHÖGTID

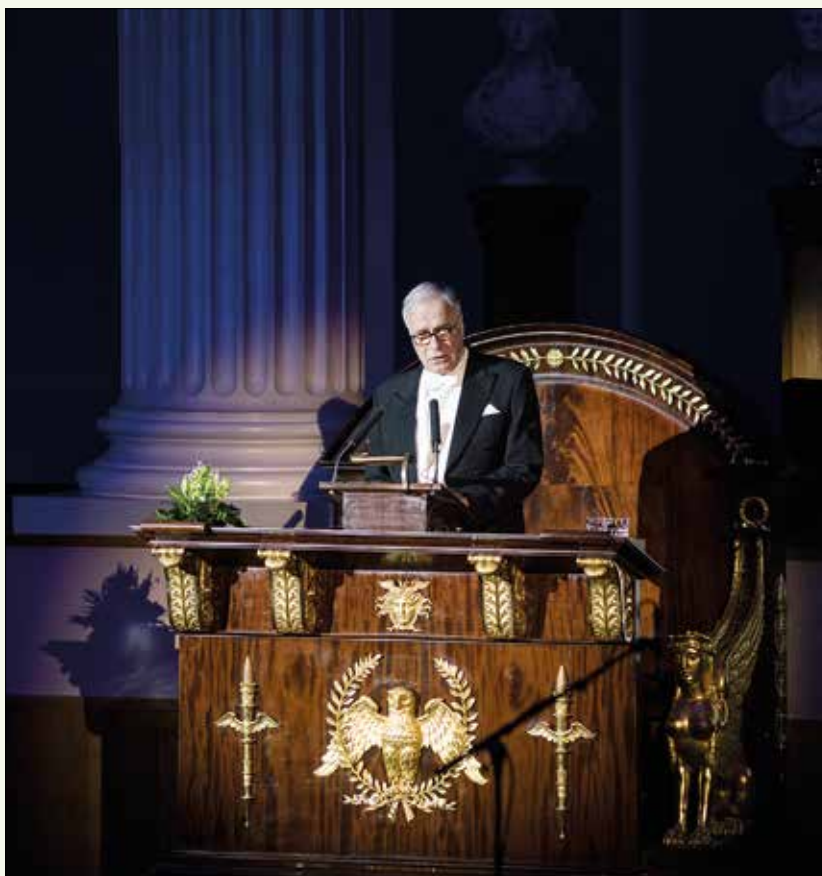
VI ÄR ALLA (ÄTTLINGAR TILL) INVANDRARE

Ordförandens hälsningstal vid SLS årshögtid i Helsingfors universitets solennitetssal den 5 februari 2016

HJÄRTLIGT VÄLKOMNA till Svenska litteratursällskapet i Finland 131:a årshögtid! Det glädjer mig att se så många här, speciellt som de flesta väl är här av egen fri vilja. Det finns ju samhällen där högtidspubliker mobiliseras under plikt. Vid begravningen av den förra diktatorn Kim Jong Il i Folkrepubliken Nordkorea deltog inte bara miljoner människor. Enligt den officiella nyhetsbyrån hade också landets björnar kommit ner från bergen och stod gråtande vid landsvägen där begravningsföljet drog fram. Men här och nu tycker jag mig se ganska förnöjda miner, fast kanske också några allvarstygda.

I VÅRT TIDEVARV av kvartalskapitalism och drastiskt minskande historieundervisning måste man påminna om att allt förträffligt inte hittades på i går eller förra veckan. Hit hör också SLS uppdrag att "samla, bearbeta och utforska vittnesbörden om den svenska kulturen i Finland". En alltid relevant perspektivfråga är: vad skedde för 100 år sedan?

Finland hade en stark förryskningspolitik bakom sig. Världskriget hade pågått ett par år, men var ändå avlägset. Bakom hörnet väntade självständigheten 1917 och sedan 1918 års blodiga konvulsioner. Också en radikal

omstöpning av kulturen inleddes. Jazzen slog igenom i Norden vid de här tiderna. Modernismen kom, och just den är ett huvudtema i kväll. Ismerna var många: kubism, futurism, symbolism, konstruktivism, surrealism, dadaism.

Just i dag är det exakt 100 år sedan dadaismen föddes, under en konstnärlig soaré i Zürich i Schweiz den 5 februari 1916. I Cabaret Voltaire framfördes ljuddikter, bullermusik, groteska masker, eleganta kostymer, bisarra danser

» Dagens irakier härstammar från sumererna, det folk som för 5 000 år sedan i tvåflodslandet utvecklade vad som i mänsklighetens kulturhistoria är den största innovationen av alla – skriftspråket.”

och avantgardistisk bildkonst, enligt förljudan ”som ett enda tilltrasslat skådespel”. Lite av detta upplever vi i kväll, dock kanske inte i formen av ett tilltrasslat skådespel. Dadaismen betonade mångfald och heterogenitet. Det här är teman som återkommer också i kvällens festföredrag, som hålls av professor Camilla Wide* – hjärtligt välkommen!

FINLAND HAR UNDER 2015 tagit emot 33 000 asylsökande, mest irakier. Det finns en beklaglig tendens för den starkare att se ner på den svagare och fattigare. Vad är det för stackare och trashankar som dristar sig att knacka på dörren till vårt fina samhälle? För att lite rätta till perspektiven vill jag för irakiernas del påminna om ett faktum. Dagens irakier härstammar från sumererna, det folk som för 5 000 år sedan i tvåflodslandet utvecklade vad som i mänsklighetens kulturhistoria är den största innovationen av alla – skriftspråket. Sumerernas lertavlor med kilskrift blev ursprunget till vårt gränslösa minne, om vilket bibliotekens milslånga hyllor vittnar. Den nedtecknade oändligheten blev en ny dimension bortom dagen och stunden. Senare dramatiska framsteg, såsom Gutenbergs boktryckarkonst, von

Neumanns och Turings datorer, ja till och med kvant- och nanoteknologi är variationer på samma tema. Skriftens uppkomst är ju också början till det vi kallar ”historia”.

När kilskriften uppfanns för 5 000 år sedan fanns det nog folk i Europa. Vilka var dom? Här i salen i dag ser vi en bild på den enda bevarade europén från de tiderna, glaciär mannen Ötzi. Han hittades sensationellt i italienska Tyrolen 1991 och är den enda med mjukvävnadsrester bevarade europén från den tiden, förmodligen äldst i hela världen. En spekulativ fråga gällande Ötzi med dagens terminologi är: Vilket var hans modersmål? Åtminstone inte något indoeuropeiskt språk. Indoeuropeerna hade då ännu inte hunnit, märk väl som *invandrare*, från sina ursprungstrakter i södra Ukraina till Europa. Samma gäller urfennougrierna, som 3000 före Kristus ännu jagade och fiskade i östligare trakter, innan dom invandrade till Östersjön. Antingen talade Ötzi ett sedan länge försvunnet språk, eller kanske *baskiska*. Baskerna fanns då redan i Europa. Intressant nog är både baskiskan och sumeriskan isolat – språk utan kända släktspråk. Vare därmed hur som helst, detta med invandring och immigration är minst sagt relativt.

JAG AVSLUTAR MITT VÄLKOMSTTAL med en hedersbetygelse. Svenska litteratursällskapets Runebergsmedalj kan enligt stipulationerna utdelas ”för utomordentliga förtjänster som antingen ådagalagts i sällskapets verksamhet, eller som gäller sällskapets områden inom litteratur eller vetenskap”.

Vi har i kväll bland oss här i salen en jubilar, som på ett eminent sätt fyller inte bara ett, utan alla dessa höga kriterier. Professorn, poeten, sällskapets tidigare långvariga styresman Lars Huldén kom till världen på den för en poet lämpligaste av dagar, på Runebergsdagen den 5 februari 1926. I dag uppnår han, med obruten skapar-kraft, 90 års ålder.

Vetenskapliga rådet har beslutat hedra professor Huldén och uttrycka ”Svenska litteratursällskapets erkännelse för hans utomordentliga förtjänster i sällskapets verksamhet, inom litteratur och inom humanistisk vetenskap”. Professor Huldén tilldelas härmed Runebergsmedaljen, och en inbetalning om 25 000 euro görs till Lars och Bojen Huldéns fond för finlandssvensk språk- och folklivsforskning. Jag överräcker nu Runebergsmedaljen till poeten Huldén. ■

Fred Karlsson är sällskapets ordförande sedan 2013.

* Camilla Wides festföredrag publiceras i *Historiska och litteraturhistoriska studier* 91.

Pris, stipendier och understöd

Pris

Vid sällskapets årshögtid den 5 februari 2016 utdelades 259 000 euro i litterära pris.

Karl Emil Tollanders pris

Karl Emil Tollanders pris om 40 000 euro och den Tollanderska medaljen tillföll dramatikern och regissören Bengt Ahlfors för boken *Medan jag ännu minns. Sju brev till mina barnbarn*. I över ett halvsekel har teatermannen och författaren Ahlfors verkat inom flertalet nutidsgenrer. Han kallar komedin sitt modersmål men som en av Finlands internationellt mest spelade dramatiker är han lika otvungen på andras idiom. Hugo Bergroths högsvenska har han dels satiriserat som skillnadiska, dels vårdat som tempeltjänare. Hans forte är blandade känslor, väl blandade: de spelar på publiken som på en orgel. Och känslan för tajming är god: hans tidsinställda text har ofta visat sig hållbar långt efter datum.

Övriga pris utdelade vid årshögtiden

Författaren Martin Enckell 20 000 euro, författaren Milena Parland 10 000 euro, illustratören Alexander Reichstein 10 000 euro, professor Ann-Marie Ivars 18 000 euro, docent Panu Pulma 18 000 euro, dramatikern Harriet Abrahamsson 9 000 euro, dramatikern Paul Olin 9 000 euro, politices magister Mikael Sjövall 9 000 euro, filosofie kandidat Patrik Rastenberger 9 000 euro, författaren Sabine Forsblom 14 000 euro, konstnären Robert Back 10 000 euro, redaktör Caterina Stenius 10 000 euro, filosofie doktor Tatjana Brandt 10 000 euro, filosofie doktor Sofia Gustafsson 10 000 euro, läraren Sture Gustafsson 10 000 euro, författaren Marianne Backlén 10 000 euro, författaren Christian Brandt 10 000 euro, författaren Henrik Jansson 10 000 euro, författaren Carina Karls-

son 8 000 euro, filosofie kandidat Jan Andersson 5 000 euro.

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris

Statsrådet Mauritz Hallbergs pris om 12 000 euro var utdelades den 16 maj och tillföll filosofie doktor Matias Kaihovirta för doktorsavhandlingen *Oroliga inför framtiden. En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs ca 1900–1920* (Åbo Akademi/Sällskapet för forskning i arbetarhistoria och arbetartradition 2015) och filosofie doktor Anna Möller-Sibeliuss för verket *Roll, retorik och modernitet i Bertel Gripenbergs lyrik* (SLS 2015). Pristagarnas tal vid utdelningsceremonin kan läsas på s. 50.

Pro gradu-pris

Pro gradu-pris i folkloristik om 1 000 euro tilldelades fil.mag. Annica Reini.

Pro gradu-pris i litteraturvetenskap om 1 000 euro tilldelades fil.mag. Sebastian Köhler.

Pro gradu-pris i språkvetenskap om 1 000 euro tilldelades fil.mag. Mari Mäkilä.

Arkivets informantpris

Camilla Karlsson 100 euro, Peggy Karlsson 100 euro och Gun-Maj Svahnström 100 euro.

Stipendier och understöd

Under vintern och våren 2015–2016 har sällskapet beviljat följande stipendier och understöd:

Utdelning inom etnologi och folkloristik

Docent Camilla Asplund Ingemark 20 300 euro för forskning på doktorsnivå om *Berättande om katastrofer i Österbotten*.

Fil.dr Johanna Björkholm 5 200 euro för forskning på doktorsnivå om *Immateriellt kulturarv och återaktivering av kulturuttryck*.

Fil.mag. Carolina Renman 17 600 euro för doktorsavhandlingen *Narrativa strukturer i levande rollspel*.

Fil.mag. Marianne Robertsson 8 800 euro för doktorsavhandlingen *Cyklandets kulturhistoria och cyklandet som upplevelse i Åbos stadsrum*.

Fil.mag. Ann-Helen Sund 17 600 euro för doktorsavhandlingen *Gör själv – om tillverkning, värde och kompetens*.

Utdelning inom historia och kulturhistoria ur Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond

Historia

Historiska föreningen r.f. 16 000 euro för utgivandet av *Historisk Tidskrift för Finland*, årgång 101, 1–4/2016.

Fil.dr Matias Kaihoviirta 31 200 euro för forskning på doktorsnivå om *Skapandet av den svenska klasskampen i Finland: Språk, klass och nation hos Karl H. Wiik 1901–1946*.

Fil.dr Kasper Kepsu 31 200 euro för forskning på doktorsnivå om *Det bortglömda samhället – Staden Nyen och dess borgare 1684–1741*.

Fil.mag. Saara-Maija Kontturi 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Lääkärikunnan synty: Suomen lääkärit n. 1750–1850*.

Fil.mag. Sture Lindholm 13 200 euro för boken *Fånglägret i Ekenäs 1918 – lägret och legenderna*.

Fil.dr Aapo Roselius 31 200 euro för forskning på doktorsnivå om *Konflikt och samexistens – den kareliska inflyttningen till Finlands svenskbygger*.

Fil.mag. Miriam Rönnqvist 26 400 euro för doktorsavhandlingen *The Royal Father and His Disobedient Children. Fear of Peasant Revolts, Political Culture and the Communication of Revolts in Early Modern Sweden*.

Fil.mag. Charlotte Vainio 13 200 euro för doktorsavhandlingen *Law, Love and Order – Marriage and the legal guardian system in Sweden 1350–1450*.

Pol.mag. Janne Väistö 19 800 euro för doktorsavhandlingen *Det andra inhemska i det efterkrigstida Finland – Beslutet om svenska språket som obligatoriskt ämne*.

Kulturhistoria

Arbetsgruppen för Nordiskt slotts- och herrgårdssymposium 2016 5 000 euro för Nordiskt slotts- och herrgårdssymposium 2016.

Den åländska keramikgruppen 10 000 euro för forskning om *Kontakter och levnadsätt på Åland under senare delen av neolitikum och bronsålder*.

Fil.mag. Maria Ekvist 17 600 euro för doktorsavhandlingen *Marthas hemslöjdsarkivs tillkomst och Marthaförbundets hemslöjdssyn under tidigt 1900-tal*.

Föreningen Granskaren r.f. 8 000 euro för fortsatt utgivning och digitalisering av *Finsk tidskrift* samt ett kulturseminarium 2016.

Garantiföreningen för Svenska Teatern r.f. 15 000 euro för att forska i och skriva en bok om Svenska Teaterns historia 150 år.

Fil.mag. Catarina Harjunen 8 800 euro för doktorsavhandlingen *En kulturhistorisk undersökning om hur kvinnlig sexualitet görs i finlandssvenska sägner om erotiska folktroväsen*.

IASS 2016 3 000 euro för International Association of Scandinavian Studies 31:a studiekonferens.

Institutet för folklivsforskning vid Åbo Akademi 3 800 euro för redigering och utgivning av *Budkavlen* 2016.

Fil.mag. Marcus Lepola 8 800 euro för doktorsavhandlingen *”Such is the way of civilized nations” – Finnish colonial identity and 19th century Alaskan Colonial Ethnographic Collections in Finland.*

Solitanderska Gården 5 000 euro för forskning och publicering av *Solitanderska gårdens 223 år av händelserika byggnadsskeden.*

Fil.dr Mia Åkerfelt 15 600 euro för forskning på doktorsnivå om *Att bygga finlandssvenskhet. Bostadsföreningen för det svenska Finlands idealhemsritningar 1938–1969.*

Utdelning inom litteraturvetenskap ur Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond och Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond I

Arrangörskommittén för konferensen Nordic Literatures 7 800 euro för konferensen Nordic literatures (NorLit) 2017: *”Nordic Utopias and Dystopias”.*

Fil.lic. Olga Engfelt 11 000 euro för doktorsavhandlingen *Barndomens poetik. En komparativ studie av Oscar Parlands trilogi i den ryska litterära kontexten.*

Fil.mag. Rebecka Fokin 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Röst, rum och roller. Flickan berättad i samtida nordisk fantasy för ungdomar.*

Föreningen Granskaren rf. 5 600 euro för fortsatt utgivning av *Finsk Tidskrift* samt jubileumseminarium i Åbo.

Fil.mag. Maïmouna Jagne-Soreau 8 800 euro för doktorsavhandlingen *Postinvandringslitteratur i Norden. Om satir och mellanförskap i ett postnationellt perspektiv.*

Fil.mag. Katja Sandqvist 13 200 euro för doktorsavhandlingen *Släktskapets makt. Arv, ärfthet och endogami i Karin Smirnoffs dramatik.*

Fil.dr Julia Tidigs 31 200 euro för forskning på doktorsnivå om *Samtidslitterära accenter. Brytning som litterärt fenomen, tema och konstnärligt redskap i svenskspråkig skönlitteratur 1995–2015.*

Utdelning inom samhällsvetenskap ur Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond och Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond I

Pol.mag. Camilla Härtull 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Inkomstfattigdom i Finland ur språkgruppsperspektiv.*

M.Sc. Magdalena Kosova 26 400 euro för doktorsavhandlingen *The role of Finnish-Swedish third sector organizations in the process of immigrant integration.*

PhD Tommi Kotonen 31 200 euro för forskning på doktorsnivå om *The Swedish-speaking Finns within the extreme right movements in Finland during the Cold War.*

PhD Kaarina Reini 20 800 euro för forskning på doktorsnivå om *Psychological well-being of unemployed: comparison between Swedish and Finnish speaking Finns.*

M.Sc. Ana Vrbnik 15 400 euro för doktorsavhandlingen *Skillnader och likheter i nativitet mellan svensk- och finskspråkiga i Finland.*

Utdelning inom språkvetenskap (svenska språket) ur Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond II

Adolf Noreen-sällskapet för svensk språk- och stilforskning 8 000 euro för utgivandet av tidskriften *Språk och stil.*

Arrangörgruppen för OFTI 34 3 400 euro för att arrangera konferensen OFTI 34 (Områdesgruppen för forskning i tal och interaktion).

Föreningen för nordisk filologi rf. 4 000 euro för utgivandet av tidskriften *Folkmålsstudier* (nr 54 och 55) under 2016.

Fil.mag. Susanna Hakulinen 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Finska, svenska & franska studerandes kommunikativa beteende: svenska & finska som främmande språk.*

Fil.dr Sofie Henrichson 1 200 euro resebidrag för deltagande i en workshop om flerspråkighet och pluricentricitet i Melbourne.

Hugo Bergroth-sällskapet rf. 2 000 euro för Språkvärdsdag den 19 maj 2016 med temat vetenskapens språk.

Fil.mag. Linda Huldén 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Textförändringar i frågelistsvar från 1960-talet till 2000-talet.*

Fil.dr Mikko Kauko 400 euro för resebidrag för deltagande i konferensen Svenska språkets historia i Vasa.

Professor Sinikka Lahtinen 350 euro resebidrag för deltagande i konferensen Svenskans beskrivning 35 i Göteborg.

Fil.dr Therese Leinonen 650 euro resebidrag för deltagande i konferensen Experimental Approaches to Perception and Production of Language Variation i Wien.

Fil.mag. Olga Mezhevich 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Att översätta tal till skrift? Talspråksmarkörer i skönlitterära texter och deras översättning mellan ryska och svenska*.

Fil.mag. Mari Mäkilä 26 400 euro för doktorsavhandlingen *Produktion och användning av syntaktiskt komplexa strukturer i muntlig och skriftlig L2 svenska och L2 engelska*.

Fil.dr Lieselott Nordman 700 euro resebidrag för deltagande i vetenskapliga konferenser år 2016.

Fil.mag. Veijo Vaakanainen 600 euro resebidrag för deltagande i konferensen Svenskans beskrivning 35 i Göteborg.

Albert de la Chapelles fond

Västra Nylands landskapsmuseum 25 054 euro för inköp av konst.

Bröderna Lars och Ernst Krogius forskningsfond

M. A. Mats Ekman 22 000 euro för doktorsavhandlingen *Essays on Social Economics*.

Pol.mag. Tuomas Nurminen 3 000 euro för laboratorieexperiment i beteendekonomi.

Fredrik Pacius minnesfond

Musiksällskapet vid Helsingfors universitet 20 000 euro för uppförande av operan *Lars Cleen*, Usedomer Musikfestival, Tyskland 2 500 euro för Pacius-Salon, Viitasaa-ren kesäakatemia ry 25 000 euro för festivalen Musikens tid 2015, Chorus Sanctae Ceciliae 5 000 euro för uppförande av *De kaspiska tigrarnas gud* och Föreningen för Helsingfors historiedag rf. 15 000 euro för gästspel av barockorkestern Les Agrémnes vid Les Lumières-festivalen 2016.

Hjördis och Arvid Standertskjölds minnesfond

Fil.dr Fredrik Hertzberg 15 600 euro för vetenskaplig biografi över författaren Gunnar Björling.

Fil.dr Anna Möller-Sibeliuss 15 600 euro för det litteraturhistoriska verket *Litteraturhistorieskrivning om en minoritets litteratur* samt 200 euro i resekostnader.

Pellinge hembygdsförening 4 000 euro för utgivandet av Pellinge-matrikel.

Resestipendium för studier i Norden ur Professor Carl-Erik Thors stipendiefond

Fil.stud. Karla Lehtiluoto 2 600 euro för utbytesstudier i Stockholm.

Fil.mag. Jenny Stenberg-Sirén 400 euro för konferensen ASLA: Språk och norm i Uppsala.

Resestipendium för medicine-studerande och -kandidater ur Carl-Johan von Troils minnesfond

Medicine kandidat Laura Olkkonen 1 000 euro för utbytesstudier i Köln.

Med.stud. Emma Vataja 1 450 euro för utlandspraktik på Sri Lanka.

Stiftelsernas postdok-pool

Ekon.dr Hanna Kurki 25 000 euro för forskning på doktorsnivå om *Consumer perception of product colour*.

Forskningsunderstöd

Forskningsprojektet *Kommunicerande konsumtion: kringvandrande försäljare och kulturmöten i Finland 1800–1940*, Åbo Akademi, projektledare docent Ann-Catrin Östman, 440 000 euro.

Forskningsprojektet *Samverkan mellan språklig praxis, flerspråkig identitet och språkideologi*, Vasa universitet, projektledare professor Siv Björklund, 368 000 euro.

Forskningsprojektet *Marginaliserade eller privilegierade? Språkgruppskillnader i hälsa och ohälsa i Finland*, Åbo Akademi, projektledare professor Jan Saarela, 122 000 euro.

Övriga understöd

Delegationen för stiftelser och fonder 50 000 euro och Pressarkivföreningen 39 700 euro.

Försoning genom att förstå den andre

FIL.DR MATIAS KAIHOVIRTAS TAL VID PRISUTDELNINGEN DEN 16 MAJ 2016

DEN 16 MAJ är ett datum som hos dagens finländare saknar särskild innebörd; den dagen vaknar finländarna till en helt vanlig måndag i mitten av maj. Men för snart 100 år sedan fick denna dag en viktig symbolisk och ideologisk innebörd för finländarna, ett datum som gjordes till en nationell högtid. Under mellankrigstiden ansågs festdagen ha en större betydelse för det fria Finland än självständighetsdagen som firas den 6 december.

Under mellankrigstiden firades den 16 maj till minnet av den vita arméns intåg i Helsingfors, en dag som officiellt avslutade det krig som pågick i landet under vintern och våren 1918. Som känt var den 16 maj en dag som blev oerhört omtvistad och som slutligen avskaffades som nationell högtid, eftersom dagen påminde om det faktum att kriget fördes mellan finländare. För arbetarrörelsen var den 16 maj en ”dödskallefest”, eftersom den påminde om krigets dystra slutresultat och om den så kallade vita terrorn som ledde till att tiotusentals röda avled till följd av segrarnas hämnd mot krigets förlorare.

En viktig aspekt av firandet den 16 maj var inte påminnelsen om motsättningarna i samhället, utan en strävan efter att återföreina nationen och dess folk. Men det blev svårt att samla nationen kring den berättelse om nationens frigörelse som man från de vitas sida ville upprätthålla med frihetskriksberättelsen. Särskilt för dem som hade tillhört, sympatiserat med eller som hade och har släktingar på den röda sidan. Den 16 maj blev i stället ett datum som påminde om krigets verkliga karaktär: det var ett

inbördeskrig, och det förekom skoningslös terror på bägge sidorna av fronten.

När statsrådet Mauritz Hallberg donerade en anseelig del av sin förmögenhet till Svenska litteratursällskapet, ägde donationen rum på ettårsdagen av de vitas segerparad i Helsingfors. Ett av de önskemål som Hallberg hade var att en del av donationen skulle användas för ett årligt pris som skulle delas ut just på denna dag till minne av landets frigörelse.

Jag anser det vara en viktig gest av årets prisnämnd att dela ut statsrådet Mauritz Hallbergs pris till en historisk avhandling vars syfte är att studera inbördeskrigets upptrappning och eftermäle utifrån de röda svenskspråkigas perspektiv. Att kombinera firandet av den 16 maj med en prisutdelning för en vetenskaplig prestation berättar något om statsrådet Hallbergs tilltro till vetenskapens roll i att ena nationen och dess befolkning.

Eftersom den finländska nationen bygger på historiska traditioner som sträcker sig längre tillbaka i tiden än till 1917–1918 års händelser, kan man säga att det var det finländska samhällets politiska, kulturella och juridiska arv, med rötter i den svenska tiden, som gjorde att vårt land utvecklades till den moderna nordiska demokrati som den är i dag. Just den nordiska politiska kulturen möjliggjorde en kompromiss efter inbördeskriget 1918.

En viktig beståndsdel i att kunna kompromissa är att kunna acceptera motparten i en konflikt som jämlik, och framför allt att kunna förstå den andra partens tankar, intentioner och agerande. Försoning

kan uppnås genom att förstå den andre. I ett demokratiskt samhälle hör det till att olika röster, synsätt och ideologier får komma till tals och bli hörda.

Också vetenskapen har en demokratisk funktion: att låta olika röster göra sig hörda. Den sanning som vi vetenskapsidkare strävar efter är inte svart eller vit – i det här fallet vit eller röd – utan en uppsättning av olika perspektiv, tolkningar och utsagor som alla på sitt sätt innehåller en viss sanningshalt. Det gäller även kriget 1918, och som historikern Pertti Haapala understryker var det ett krig vars parter från början hade olika mål. Därför lever vi fortfarande i dag med krigets många sanningar.

I min avhandling har Haapalas tal om krigets många sanningar haft en viktig betydelse när jag studerat de svenskspråkiga bruksarbetarna i Billnäs och deras politiska agerande åren 1900–1920. Deras historia visade sig vara svår att passa in i någon av de stora berättelserna om Finlands tidiga 1900-tal.

För att förstå de röda bruksarbetarnas agerande tog jag det som min uppgift att försöka förstå det samhälle och den kultur som bruksarbetarna levde i. Min teoretiska inspiration fann jag i den socialhistoriska inriktningen kallad ”history from below” – fritt översatt till svenska: historia med ett underifrånperspektiv. En av den här historieinriktningens främsta företrädare var den engelska historikern Edward Thompson, som med sin bok *The Making of the English Working Class* 1963 uttalade föresatsen med historia med ett underifrånperspektiv: att skriva förlorarnas och de förlorade intentionernas historia. Thompson och de övriga ville synliggöra de historiska upprorsmakarna och deras intentioner som de ansåg utgjorde en bortglömd och marginaliserad grups roll i det förflutna.

De röda svenskspråkiga bruksarbetarna kan sägas tillhöra en sådan grupp vars historia hamnat i skuggan av de två stora berättelserna om nation och klass, som upptagit mycket av den tidigare historieförskrivningen om de politiska händelserna i Finland under början av 1900-talet. I min avhandling fokuserar jag på bruksarbetarnas politiska agerande utifrån deras vardagsförhållanden i Billnäs brukssamhälle. Jag visar att klass, genus och språk men också religion och tradition hade en viktig betydelse i vardagen, och att man med hjälp av dessa kan förstå folkligt politiskt agerande i det tidiga 1900-talets Finland.

I dag talas det i historieforskningen och i historiedidaktiken om vikten av att skapa förståelse för främmande kulturer och synliggöra kulturmöten i det förflutna. Som doktorand lärde jag mig av veten-

” Försoning kan uppnås genom att förstå den andre. I ett demokratiskt samhälle hör det till att olika röster, synsätt och ideologier får komma till tals och bli hörda.”

Fil.dr Matias Kaihovirta belönades med Mauritz Hallbergs pris för sin doktorsavhandling *Oroliga inför framtiden. En studie av folkligt politiskt agerande bland bruksarbetarna i Billnäs ca 1900–1920*.

skapsfilosofin och på olika teori- och metodkurser att förstå den andre. Andras erfarenheter hjälper oss att bättre förstå det som för oss är främmande, och att bättre förstå oss själva, vem vi är och vart vi är på väg. En djupdykning i det lilla Billnäs bruk och politiken i brukssamhället i början av 1900-talet är inte bara en spännande historia om en liten grupp bruksarbetares vardagliga motstånd och konflikter i det tidiga 1900-talets Finland. Just den mikrohistoriska ansatsen, som jag tillämpar i min avhandling, öppnar också upp för en bredare förståelse för det politiska agerandet och den politiska föreställ-

ningsvärlden hos de lägre samhällsklasserna i det tidiga 1900-talets Finland och Norden.

När jag inledde avhandlingsarbetet var mitt syfte att bidra med både historisk kunskap och förståelse för folkligt politiskt agerande i det förflutna och i dagens värld. Devisen att motsättningarnas tid är förbi gör sig inte gällande när vi blickar ut i dagens Europa: våldsamma upplopp i förorterna och på gatorna, terrordåd, protestval och främlingsfientlighet är ett utslag av det missnöje som brett ut sig bland befolkningen i post-finanskrisens Europa.

Det folkliga politiska agerandet i början av 1900-talet var en protest som i en större bemärkelse riktade sig mot en samhällsförändring som upplevdes som hotfull. Men de åtgärder som de socialt underordnade i det finländska samhället vidtog skedde på lokal nivå och avsåg att ändra de lokala maktförhållandena till de underordnades fördel. De fattiga gjorde inte uppror bara för att de var hungriga, utan de gjorde uppror mot en fattigdom utan trygghet och ett samhälle där överheten måste bli påmind om sitt sociala ansvar för de svaga och utsatta.

För bruksarbetarna, liksom för alla andra som tillhörde landsbygdens, brukens eller städernas arbetande fattiga, var politiken lokal och förankrad i vardagen. I vardagen utnyttjades olika slags handlingsstrategier för att påverka den egna livssituationen. Vardagens handlingsstrategier syftar här på de omständigheter som bruksarbetarna inte själva hade valt, utan de som var omedelbart för handen givna och redan existerade.

Historikerns förmåga att skapa förståelse för samhälleliga förändringsprocesser är förhoppningsvis en värdefull kunskap som kan bidra till att skapa förståelse för vår egen tid. Just här anser jag att historieforskningen har en viktig uppgift i dagens sam-

hälle på det sätt som den amerikanska historikern William Sewell förespråkar:

Eftersom samhället är stätt i en ständig förändring, eftersom den är strukturerad av komplexa och överlappande temporaliteter, är det lika avgörande för någon som studerar den samtida sociala världen att förstå historiens logik som det är för någon som studerar det förflutna.

Samtidigt vill jag understryka att även om det är viktigt att förstå sociala och politiska konflikter i det förflutna är det minst lika viktigt att också förstå hur sammanhållning, gemenskap och försoning upprättas. Den finska kompositören Kalevi Aho sa för en tid sedan i *Helsingin Sanomat* att den nordiska välfärdsmodellens nedmontering kommer att utlösa allvarliga sociala och politiska konflikter. Medborgarnas oro inför framtiden leder till minskad tilltro till myndigheter, men också till varandra och inte minst till främlingar.

Den 16 maj är en påminnelse om det ödesdigra i att låta motsättningarna och hatet övertrumfa gemenskapen och sammanhållningen i samhället. Vetenskapen har en viktig roll i att skapa just gemenskap och sammanhållning. I professor Rolf Pippings hyllning av Mauritz Hallberg vid dennas jordfästning underströk professor Pipping att Mauritz Hallberg gärna ”ville se dem hjälpta, som bära på tankar, ur vilkas sådd landets framtid skall spira”. Därför känner jag mig djupt hedrad och tacksam för att prisenämnden för statsrådet Mauritz Hallbergs pris valt att dela ut årets pris till min avhandling, som haft en klar intention att bidra till en historisk förståelse av folkligt politiskt agerande i en samtid där allt flera är oroliga inför framtiden. ■

Prismotivering

I OROLIGA INFÖR FRAMTIDEN skriver Matias Kaihoviirta på ett nydanande sätt historia underifrån om folklig politisk kultur i ett brukssamhälle i Finland under tidigt 1900-tal. Han arbetar ur ett intersektionellt perspektiv med utöver klass också genus, etnicitet och religion som analytiska kategorier. Arbetssättet är mikrohistorikerns med de möjligheter att blottlägga såväl en politisk repertoar i förändring som den underliggande föreställningsvärlden det tillhandahåller. Kaihoviirta lyckas syn-

liggöra den transformativa potential som någonting till synes så trivialt som ett bråk om prästens lön 1901 eller om bristvaran potatis 1917–1918 bar på.

Framställningen är teoretiskt driven och undersökningen empiriskt välförankrad. Författaren ger i sin analys av ett omfattande och till sitt ursprung brokigt källmaterial prov på metodologisk kreativitet. Till sina resultat avviker undersökningen på ett intressant sätt från den självförståelse som upprätthållits inom arbetarrörelsen. Resultat-

tatmarkeringen i förhållande till finländsk, nordisk och internationell arbetarhistorisk forskning samt kultur- och socialhistoria mer generellt är föredömligt tydlig. Ett av huvudkapitlen behandlar den svåra och långa övergången till en ny vardag efter kriget 1918. Avslutningsvis knyter Kaihoviirta samman dåtid och nutid genom att peka på en till handling uppmanande oro inför framtiden som ett gemensamt drag.

Gallergrind och verklighet i Gripenbergs lyrik

FIL.DR ANNA MÖLLER-SIBELIUS TAL VID PRISUTDELNINGEN DEN 16 MAJ 2016

JAG ÄR SÄKER PÅ att Bertel Gripenberg skulle ha varit mycket nöjd över att få vara föremål för intresse en dag som den här, den 16 maj, då statsrådet Mauritz Hallbergs pris delas ut. Att bli framlyft under en minnesdag för general Mannerheims och den vita härens intåg i Helsingfors 1918, efter segern i det så kallade "frihetskriget", skulle nog ha känts helt rätt för honom. Säkert hade han också upplevt dagens festligheter som en personlig upprättelse efter många år av skadat anseende och kraftig degradering.

Den glädjen må vara honom förunnad.

Lite obekvämt är det ändå för mig som författare till boken om Gripenberg att associeras med den vita sidan, i kontrast till den andra pristagaren Matias Kaihovirta som, så att säga, får representera den röda. Våra forskningsämnen placerar oss onekligen så, och vi har båda satt oss in i de perspektiv som gällt i respektive läger. Men jag får ändå lust att påpeka att mitt nuvarande forskningsprojekt faktiskt handlar om finlandssvenska poeter på 1960- och 1970-talen och om deras förhållande till vänsterideologiska idéer. Jag anstränger mig lika ihärdigt att förstå vad den marxistiska grundsynen betyder till exempel för den unge Gösta Ågren, som jag har försökt förstå Gripenbergs aristokratiska världsbild. Som texttolkare står jag alltid på textens sida.

Men med den reservationen vill jag gärna hålla mig kvar en stund vid Gripenbergs glädje över den här dagen, som jag alltså föreställer mig att han skulle känna. Förutom den politiska symboliken kring

den 16 maj, hade han nog satt stort värde på den festivitas som präglar kvällens middag och på att Svenska litteratursällskapet i Finland vill upprätthålla en sådan här högtidlig tradition. På den punkten står mitt forskningsobjekt mig mycket närmare. Hans syn på kriget har jag fått läsa in mig på, men hans svaghet för fina fester, för en solenn miljö, elegant utstyrelse och högklassig traktering förstår jag spontant, alldeles av mig själv.

Å andra sidan ger Gripenberg så mycket mera innebörd åt allt som har med form och dekorum att göra. Det är inte bara fråga om att uppskatta detta livets goda, utan om en hel livssyn. I min bok betonar jag "rollen" och "retoriken" som någonting karaktäristiskt för Gripenbergs diktning. Det har att göra med ett perspektiv, där litteratur är en social handling, det vill säga "social" i bemärkelsen sällskaplig, inriktad på textens effekt och på läsarnas gensvar. Författaren, liksom människan överlag, har enligt den här synen en roll eller flera att axla, och det gäller att spela dem så gott det går. Vissa roller är inte självvalda, men man får finna sig i dem likväl. Det är som när diktjaget i en av Gripenbergs sena dikter spelar schack med den personifierade Döden. Han känner till alla listiga drag: spanskt parti, springargambit, kungsrockad och schackmatt. Han förlorar spelet ändå, förstås, men han gör det med stil. Vad kan man mera begära?

När Gripenberg skriver dikt som har rytm och rim och ett tydligt bildspråk så eftersträvar han något annat än modernisterna, som var trötta på alla

litterära konventioner och ville uttrycka sig friare och i större överensstämmelse med sitt eget själsliv. Det är framför allt den modernistiska traditionen och dess oppositionella syn på formkrav som levt vidare och som författare har följt upp på nya sätt in i vår tid. Den traditionalistiska dikten som Gripenberg företräder har däremot blivit kvar i litteraturhistorien mer eller mindre som en slutpunkt. Det här är en tillspetsad beskrivning, och vissa forskare, till vilka jag också får anses höra, försöker visserligen modifiera bilden lite grann. Men inte heller jag vill påstå att om man bara plockar fram Gripenbergs dikter ur den kollektiva glömskan och förklarar dem för dagens läsare, så skulle de kunna kännas lika nära som, låt oss säga, Edith Södergrans poesi.

” Man kan rentav säga att dikten gör honom till en bättre människa, att den kräver hyfs och pli av honom och ett innehåll som inte skorrar falskt mot den vackra form som han själv värderade högst.”

Men ligger det inte något oerhört bekant och lite postmodernt i Gripenbergs misstro mot att det finns en äkta identitet bakom rollen, och i hans övertygelse att jakten på själens sanna uttryck är en villfarelse? Just den sidan borde vi ha lätt att förstå i dag, när vi alla anses tala och verka inom olika diskurser.

Man kan också vända på det och fråga sig: Är det inte väldigt spännande med en poet som har helt andra utgångspunkter än dem som vi är vana vid i dag, en som blottlägger ett historiskt och idémässigt avstånd? Är det inte intressant att reflektera över värderingar som skiljer sig från våra, att fundera över en främmande litteratursyn och livs-syn, och över de mångahanda faktorer som formar dessa i en kultur?

Gripenberg är ju ingen solitär, han är ingen udda figur. Han är i hög grad en exponent för sin egen samtid, och han vet mycket väl vilka trender som gäller, vad som slår an och vad allmänheten känner och tänker. Hans retoriska förmåga bygger på stor förtroenhet med den tilltänkta och faktiska läsekretsen. De gånger han misslyckas som diktare har det att göra med en felbedömning av opinionen eller med bristande förmåga att förhålla sig till den. Bland annat i diktsamlingarna från 1920-talet inträffar det här. Han gör misstaget att återanknyta till det inbördeskrig som andra försöker lägga bakom sig, vilket leder till att hans popularitet dalar. Men det blir bara en tillfällig svacka (under hans egen livstid, vill säga) för han lyckas så småningom beakta reaktionerna och hitta fram till en inställning och diktion som finner nåd och uppskattning igen. Det är fråga om ett samspel mellan diktarroll och publik.

Man kan säga att diktarrollen och lyriken som genre tvingar Gripenberg till en mera resonabel och försonlig hållning visavi hans politiska övertygelse i

Prismotivering

ANNA MÖLLER-SIBELIUS sätter med stor sakkunskap in Bertel Gripenbergs lyrik i de biografiska, historiska och estetiska kontexter utan vilka den förblir obegriplig för en modern läsare. Detta gäller inte minst diskussionen av den beryktade krigsdiktningen. Denna diskuteras naturligtvis också i förhållande till sådant som patriotism, klass och manlighetsideal, men i högre grad än hos tidigare forskare nyanseras bilden när Möller-Sibeliuss visar att den politiska kampen samtidigt är en kamp mot modernitetens värdesystem.

Den inledande diskussionen av den litteraturhistoriska degraderingsprocess som Gripenberg genomgått följs av en mångfald av både känsliga och skarpsinniga diktanalyser, som ger en i flera avseenden ny bild av författarskapet och dess inre sammanhang. Utöver manlighet, krig och modernitet är erotik, natur och död centrala teman. Till undersökningens stora förtjänster hör helhetsgreppet inte bara på författarskapet, utan också på den oupplösliga lyriska enhet som ideologi, tematik, rolldiktning, olika former av retoriskt tilltal och övriga

poetiska verknytningsmedel tillsammans utgör. Utan att på något sätt blunda för de fränstötande dragen uppnår Möller-Sibeliuss därmed sitt syfte att återinföra en i sin samtid betydelsefull diktare i vår kulturs kollektiva minne. Detta är definitivt inget självändamål, utan tvärtom ett viktigt bidrag till historien om det svenska i Finland.

det senare författarskapet. Man kan rentav säga att dikten gör honom till en bättre människa, att den kräver hyfs och pli av honom och ett innehåll som inte skorrar falskt mot den vackra form som han själv värderade högst. Det går liksom inte an att göra hätska utfall mot en bestialisk röd fiende på en upphöjd alexandrinsk vers. Inte heller fungerar det att offra all konstfärdighet för det politiska budskapets skull, vilket han också prövar på. I många dikter hotar han lämna lyriken och alla ömkliga ord för att i stället handla, strida, skjuta. I samlingen *Efter striden* från 1923, i en av de mer lyckade dikterna, skriver han så här:

Vad är en dikt?

Ett hjälplöst ingenting

av ingen vikt,

som vem som helst kan tadla eller prisa,

en hjärtats dumma bikt,

som går omkring

att öppna sår för liknöjd samtid visa.

Vad är ett skott?

Ett skott betyder mycket:

ett finger lagt på trycket,

en hand på händelsernas plogskäft lagd.

Ett skott kan tända och förstöra,

befria, frälsa, hämna och förgöra.

Ett skott kan länka folks och rikens öden,

ett skott kan vara livet eller döden,

ett skott är handling, verklighet och bragd.

På det manifesta planet tar Gripenberg här ställning för våldet, men den retoriska effekten blir snarare att läsaren sympatiserar med den sårbara diktare som avvisas i början av dikten. Dessutom undergrävs den manifesta argumentationen av att alltsammans de facto framförs som en dikt. Poeten får ju i själva verket sista ordet, och inte krigaren, eller hur?

Men jag kan förstå Gripenbergs ambivalenta längtan att som diktare lämna illusionskonstens värld och ta steget ut i verkligheten. Jag kan känna av något liknande själv ibland, som litteraturforskare, eller åtminstone ett behov att skriva om sådant som faktiskt har hänt, på riktigt, i verkligheten. Så som historiker gör. Jag tycker det är fantastiskt viktigt och intressant att någon kan beskriva det politiska agerandet i vardagen bland finländska bruksarbetare i 1900-talets början. Eller att en annan kan skriva om hur utvalda borgarkvinnor från Finland utbildas till barnmorskor i Stockholm på 1700-talet

och om deras konkreta yrkesverksamhet. Jag önskar ibland att jag kunde skriva om ett sådant ämne, om något som faktiskt har hänt.

Men samtidigt dras jag till konstens omvägar och kringelikrokar, kanske för att vissa saker bara kan sägas på det sättet. När Aristoteles jämförde historieskrivningen och diktkonsten tog han fasta på att historiker beskriver det som faktiskt har hänt och diktare det som skulle kunna hända. Diktkonsten var enligt hans mening därför mera filosofisk. Många skulle väl säga att den därför också är mera frustrerande, vag och opålitlig som kunskapskälla.

Som lyrikforskare känner jag i alla fall sympati för poesins skiftande sätt att hantera uppdraget att gestalta det möjligas konst. För Gripenberg är gallergrinden en metafor för sonetten och ett försvar för en hantverksinriktad estetik. Gallergrinden är den formella gräns som inte får överträdas, den är förutsättningen för chimärens suggestion, den re-

Fil.dr Anna Möller-Sibeliuss belönades med Hallbergsska priset för sin bok *Roll, retorik och modernitet i Bertel Gripenbergs lyrik*.

presenterar idén om konst för konstens skull, om litteratur som underhållning. En annan sak är att verkligheten likafullt tenderar att sippra in genom porten i hans diktvärld. Han lyckas inte stänga den ute. I mitt Gripenberg-projekt har de historiska sammanhangen inte varit mer avlägsna än så, men kanske man kunde säga att jag har betraktat dem i glugarna mellan konstens ornament.

Jag vill avslutningsvis tacka för det fina pris som jag har äran att ta emot. Jag tar det som ett tecken på att litteraturhistoria och diktkonst fortfarande kan engagera och fylla en funktion i offentligheten. ■

Kuoliin koulun ja sairaalan perustaminen edellytti uuden rakennuksen suunnittelun ja rakentamisen. Vuonna 1829 valmistettiin 100 vuorokautta kestänyt sairaalatalo, joka on nykyisin Helsingin yliopiston lääketieteellisen museon osa.

Oppilaitoksen toimintatilan muuttaminen edellytti uuden rakennuksen suunnittelun ja rakentamisen. Vuonna 1829 valmistettiin 100 vuorokautta kestänyt sairaalatalo, joka on nykyisin Helsingin yliopiston lääketieteellisen museon osa.

Yliopistomuseon esinekokoelman laajimpiin kokonaisuuksiin kuuluvat lääketieteen ja käsitteellisen kokoelmat. Käsitteellisen opettajakoulutuksen museaaliseen kokoelmaan on 1800-luvulta lähtien tallennettu erilaisia tekniikkä esineitä. Lääketieteen historian kokoelmaan kuuluu eri klinikoita ja sairaaloista kerättyjen esineiden lisäksi myös opetuksessa käytettyjä havaintovälineitä.

Tu liivestitutmuoteis samlinger för de medicinska samlingarna och handarbetsutrustningen. I handarbetsutrustningens museusamling har man till och med 1800-talet bevarat olika textiler för undervisningsändamål. Till den medicinhistoriska samlingen hör såväl föremål som samlats in från olika sjukhus och sjukhus i olika sjukhus som användes i undervisningen.

The most extensive collections of the University Museum are those in medicine and craft science. The museum collection in craft teacher education includes various textiles preserved for teaching purposes from the 18th century onwards. The historical collection of medicine contains not only objects from clinics and hospitals, but also teaching aids used in teaching.

Kirsi Vainio-Korhonen framför en förlossningsfantom och en babydocka som användes på Kvinnokliniken i Helsingfors på 1930–1950-talet. Modellerna visar som en del av Helsingfors universitetsmuseums permanenta utställning Tankens kraft.

Barnmorskekonsten

En profession i Finland redan på 1700-talet

*Den finländska barnmorskeutbildningen firar 200-årsjubileum i år. I den nyutkomna boken *De frimodiga* berättar sjuuttonhundratalsforskaren Kirsi Vainio-Korhonen om kvinnor som redan på 1700-talet fick tillfälle att utbilda sig till barnmorskor i Stockholm. För kvinnorna öppnade utbildningen dörren till ett yrkesliv i offentligheten.*

TEXT: HANNA RISKA

DET VAR LÄSKUNNIGA, och framför allt skrivkunniga, borgarkvinnor från Finland som kunde utbilda sig till barnmorskor i rikets huvudstad Stockholm. En viktig bakgrundsorsak var att man måste få ner barnadödligheten. Utbildningen gav kvinnorna rörelsefrihet och myndighetsmakt, vilket var exceptionellt på den tiden, säger Kirsi Vainio-Korhonen. Samhällets inställning var ändå accepterande:

– När barnmorskorna var utbildade och edsvurna var det naturligt att de hade auktoritet, på samma sätt som apotekare, fältskärer eller läkare. Utbildningen gjorde skillnaden.

Till barnmorskornas offentliga uppdrag hörde till exempel att delta i rättegångar som berörde barnamord, sexualbrott och fosterfördrivning.

Under arbetet med boken överraskades Vainio-Korhonen av att skillnaderna mellan då och nu inte är så väsentliga som man skulle kunna tro. Hon fann likheter både när det gällde yrkesutövningen och utbildningen. På 1700-talet kontrollerade barnmor-

skorna på barnbördshuset samma saker hos mor och barn som i dag, och dagens barnmorskeutbildning innehåller liknande element, såsom praktiska övningar och teoretisk undervisning, som den dåtida.

Väldokumenterad verksamhet

Bokens källor återfinns till stor del i det arkivmaterial som bevaras i Barnbörds- husets och i Barnmorskeläroanstaltens arkiv vid Stockholms stadsarkiv samt i Collegium medicum vid Riksarkivet i Stockholm. Barnmorskeutbildningen är ett tacksamt forskningsobjekt eftersom utbildningen var officiell och därmed dokumenterades. Det betyder följaktligen att det finns omfattande arkivmaterial att tillgå.

– Det är sällsynt när det gäller kvinnor, de hade ingen plats i offentligheten. Barnmorskorna var ett undantag.

Den rådande uppfattningen är att finländska kvinnor fick möjlighet att yrkesutbilda sig först på 1800-talet, säger Vainio-Korhonen, men i boken visar hon att barnmorskeyrket i själva

verket erbjöd den möjligheten långt tidigare.

Yrkeskunskap över landsgränser

Barnmorskeutbildningen startade i Åbo 1816, men egentligen fick den sin början i Stockholm för över 300 år sedan, när Finland var en del av Sverige, påpekar Vainio-Korhonen. *De frimodiga* utkom på finska 2012, och hon gläds över att boken nu når en svenskspråkig läsekrets i både Finland och Sverige.

Boken har fått positiv respons av barnmorskor som läst boken och upplever den som viktig. En av dem sa att boken gav henne kraft i rollen som barnmorska, berättar Vainio-Korhonen.

– Om en barnmorska tycker om boken – då har jag lyckats i mitt arbete. ■

Hanna Riska är redaktör vid SLS förlag.

De frimodiga. Barnmorskor, födande och kroppslighet på 1700-talet utkom i april (se s. 61). Den finska originalutgåvan (WSOY) utkom 2012 och utsågs till Årets vetenskapbok samma år.

100 kvinnor till Wikipedia

På internationella kvinnodagen den 8 mars deltog SLS tillsammans med tio minnesorganisationer i evenemanget #satanaista, som ordnades i samarbete med Wikimedia Finland. Målet var att under dagen skriva hundra nya personartiklar om kvinnor till uppslagsverket Wikipedia. I dagens läge handlar 17 % av de finskspråkiga personartiklarna om kvinnor, av de svenskspråkiga 20 %. Totalt deltog 120 personer i evenemanget som resulterade i drygt 80 nya intressanta artiklar om kvinnor, allt från konstnärer, fotografer och formgivare till folklorister, journalister och aktörer inom bildning, kultur och undervisning. ■

Foto: Nelly Laitinen

SLS publicerade FHO på webben

Fodermarsk, tuberkulosdispensärbyrå, apostolinen vikaari ... Bekanta termer? Om inte, kan *Förvaltningshistorisk ordbok* vara något för dig, vare sig du är forskare, översättare eller till exempel intresserad av släktforskning. Det digitala uppslagsverket förklarar över 12 000 historiska termer och uttryck från medeltiden och fram till 1950. Uppslagsorden har också översatts till finska.

Ordboksprojektet som publicerades i mars inleddes 2007 och har letts av ett redaktionsråd bestående av professor Max Engman (ordförande), regeringsrådet Lars Granlund, professor Kaisa Häkkinen, forskningschef Christer Kuvaja, arkivrådet Eljas Orrman och docent Peter Slotte. Fil.dr Lena Huldén har fungerat som chefredaktör. Utgåvan är fritt tillgänglig och finns på adressen fho.sls.fi. ■

SLS årsmöte

Svenska litteratursällskapets årsmöte hölls den 7 april 2016 i SLS hus på Riddaregatan 5 i Helsingfors. Årsmötet valde vicehäradshövding Anna-Maja Henriksson till ny medlem i SLS finansråd efter minister Christoffer Taxell, som inte ställde upp för återval. Anna-Maja Henriksson kommer från Jakobstad och har suttit i riksdagen sedan 2007.

Årsmötet återvalde medlemmarna i vetenskapliga rådet Henrik Meinander, Tom Moring, Camilla Wide och Ann-Catrin Östman, som stod i tur att avgå. De övriga medlemmarna i vetenskapliga rådet och finansrådet fortsätter sitt värv.

Årsmötet kallade professor Marketta Sundman och professor Clas Zilliacus till nya hedersmedlemmar.

Vetenskapliga rådet konstituerade sig den 21 april. Professor Fred Karlsson fortsätter som sällskapets ordförande och professor Henrik Meinander som viceordförande. Professor Mona Forsskåhl valdes till ny sekreterare. Kommerserådet Magnus Bargum fortsätter som skattmästare. ■

Anne Bergman fick SFV:s Folkbildningsmedalj

SLS arkivarie Anne Bergman tilldelades Svenska folkskolans vänners Folkbildningsmedalj med tillhörande 2 500 euro den 6 april. Medaljen ges till "en eldsjäl som spridit kunskap och bildning genom ett ideellt engagemang på svenska". SFV:s prismotivering lyder: Anne Bergman har både forskat i, och aktivt spridit kunskap om finlandssvenska kulturtraditioner. Hon innehar ovärderliga kunskaper inom vis- och folktradition och är en hängiven och samtidigt humoristisk föreläsare om gamla folkseder och kulturarv, speciellt festseder samt berättar- och helgtraditioner. Bland hennes många publikationer kan nämnas *Visor Från Åbolands skärgård* och *Fest och fritid*. Anne Bergman har jobbat på SLS sedan 1976. Hon avgår med pension i sommar – läs även artikeln om henne på s. 26. ■

Pia Forssell belönad av Svenska Akademien

Filosofie doktor Pia Forssell har tilldelats Blomska stipendiet på 50 000 kronor. Stipendiet delas ut vartannat år till "personer, vilka på ett mera framträdande sätt gjort sig förtjänta om svenska språkets rykt och ans". Pia Forssell är sedan 2005 huvudredaktör för den textkritiska utgåvan Zacharias Topelius Skrifter som utkommer på Svenska litteratursällskapets förlag. Hon var redaktör för SLS årsbok *Historiska och litteraturhistoriska studier* åren 1999–2009. Hon har även deltagit i den omfattande Runeberg-utgivningen och i *Finlands svenska litteraturhistoria*. ■

Ida-Lotta Lind och Sebastian Köhler fick pris för sina avhandlingar

Ida-Lotta Lind och Sebastian Köhler, som jobbar på redaktionen för Zacharias Topelius Skrifter vid SLS förlag, har under början av året båda mottagit pris för sina pro gradu-avhandlingar.

Ida-Lotta Lind belönades i februari med det nyinstiftade Merete Mazzarella-priset för sin avhandling *Minnet av en gammal, död författare. Historiebruk, narrativva tekniker och associativa ordfält i litteraturhistoriska texter om Elmer Diktonius, av Thomas Warburton och Jörn Donner*. Priset delas ut inom ämnet Nordisk litteratur vid Helsingfors universitet för uppsatser som enligt prismotiveringen "i Merete Mazzarellas anda ställer fruktbara frågor och presenterar sina resultat i en elegant form".

Sebastian Köhler fick i april Svenska litteratursällskapets i Finland pris för bästa pro gradu-avhandling i litteraturvetenskap för sin avhandling *I varje pärlas kärna finns en orenhet. Om historikern som profet och trälidomens ofrånkomlighet i Fredrik Långs roman Mitt liv som Pythagoras*. Enligt prismotiveringen bidrar avhandlingen "med ny kunskap till forskningen om finländsk och finlandssvensk historiografisk metafiction och postmodern genreteori". ■

Ida-Lotta Lind

SLS studentpris

Svenska litteratursällskapet delar i år för första gången ut studentpris för bästa prestation i studentprovet i ämnena modersmål, historia och samhällslära i de svenskspråkiga skolorna i Finland. Studentpriset är en del av SLS satsning Pro humaniora, där en av målsättningarna är att stärka intresset för humaniora och samhällsvetenskaper bland unga. Prisen delades ut den 10 juni vid en ceremoni i SLS hus på Riddaregatan i Helsingfors. ■

- ▶ Studentpriset i modersmålet om 1 000 euro tilldelades Joakim Kattelus från Gymnasiet Lärkan.
- ▶ Studentpriset i samhällslära om 1 000 euro tilldelades Johannes Nummikoski från Gymnasiet Grankulla samskola.
- ▶ Studentpriset i historia om 1 000 euro var tilldelades Oskar Kallio från Ekenäs gymnasium och Sean Rehn från Katedralskolan i Åbo.

Nyfiken på vad forskarna gör? Läs om Månadens forskare på sls.fi

Språket i finlandssvenska romaner, Edvard Westermarcks moralfilosofi och hans syn på äktenskaps- och sexuallagstiftning, myndigheternas sätt att kommunicera om pensioner, Runebergs språk – det är några ämnen som forskare med finansiering från SLS undersöker. Om du vill veta mer om deras forskning kan du läsa *Månadens forskare* på SLS webbplats. Här berättar en forskare i taget om sin forskning, om hur och varför hen valt sitt ämne och vilka resultaten av forskningen är så här långt. Intervjuerna publiceras i början av varje månad (utom juli) på adressen www.sls.fi/sv/blogg, där också tidigare *Månadens forskare*-artiklar finns att läsa. För närvarande har SLS sju anställda forskare och inom de projekt som SLS finansierar vid universiteterna arbetar ett tjugotal till. ■

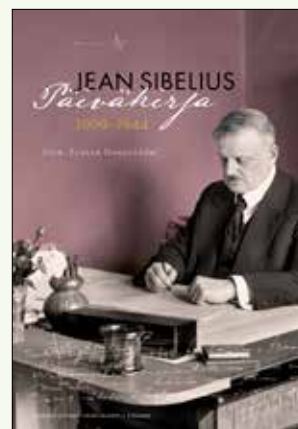
Charlotta af Hällström-Reijonen är månadens forskare i maj.

SLS på SuomiAreena

SLS deltar nu för första gången på samhällsforumet SuomiAreena i Björneborg i mitten av juli. SLS är med i den finlandssvenska Paviljongen på Medborgartorget, där vår dag är torsdagen den 14 juli. Då kommer bland annat Yrsa Lindqvist från SLS arkiv att berätta om arkivets pågående frågelistor "Min riksdag", som handlar om minnen och erfarenheter av riksdagen, riksdagsledamöter och medborgaraktivitet, "Milispråk i Drakan", som handlar om arméslang samt HBTIQ-frågelistan "Minoritet i minoriteten". Dessutom blir det frågetävling och kylskåpspoesi i modernisternas tecken för att uppmärksamma den finlandssvenska modernismens 100-årsjubileum. På eftermiddagen den 14 juli, kl. 13.15–14.30, ordnar SLS och Folktinget en diskussion under rubriken "Demokratien i Finland i ljuset av riksdagsvalet 2015" på Mikaelsgården, Mikonkatu 20–22, i Björneborg. Diskussionsdeltagare är valforskarna Kimmo Grönlund och Åsa von Schoultz samt journalisterna Marianne Lydén och Susanna Ginman. Moderator är Markus Österlund. ■

Sibelius dagbok en av årets vackraste böcker

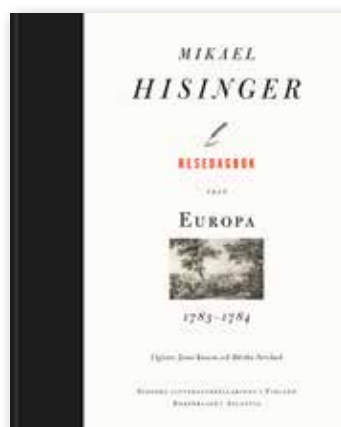
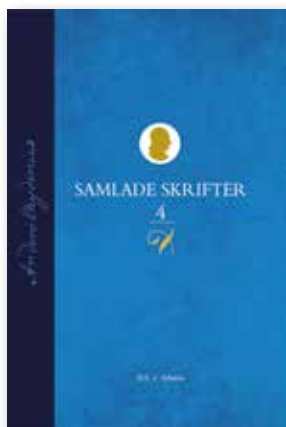
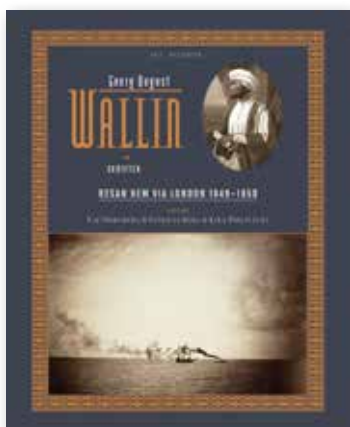
SLS bok *Päiväkirja 1909–1944* (Jean Sibelius, red. Fabian Dahlström) fick tillsammans med 24 andra verk hedersomnämning när Kommittén för Finlands bokkonst den 17 mars delade ut priset Årets vackraste bok 2015. För omslag och omrymning står SLS grafiker Antti Pokela. SLS gav ut Sibelius dagbok på svenska 2005. ■

Följ SLS i sociala medier

SLS hittar du också i de sociala medierna. Vill du veta vad som är på gång ska du följa SLS på Facebook, Instagram och våra tre konton på Twitter. På Youtube kan du delta i våra seminarier och andra evenemang i realtid på webben. Vi direktsänder många av våra evenemang och inspelningarna kan du även titta på senare, precis när det passar dig bäst. Fritt tillgängliga foton ur SLS arkiv hittar du på Flickr. ■

- ▶ [Facebook.com/slsfinland](https://www.facebook.com/slsfinland)
- ▶ [Youtube.com/slsfinland](https://www.youtube.com/slsfinland)
- ▶ [Instagram.com/sls_finland](https://www.instagram.com/sls_finland)
- ▶ [@SLSarkiv](https://twitter.com/SLSarkiv), [@SLSdigi](https://twitter.com/SLSdigi), [@SLSforskning](https://twitter.com/SLSforskning)
- ▶ [Flickr.com/slsarkiva](https://www.flickr.com/slsarkiva)

Våren 2016

GEORG AUGUST WALLIN

Skrifter 6

Resan hem via London 1849–1850

Utg. Kaj Öhrnberg, Patricia Berg och Kira Pihlflyckt

Sjätte delen av Georg August Wallins Skrifter innehåller material från hans hemresa genom Europa och från hans vistelse i London 1849–1850. Efter sju år av forskningsfärder i Mellanöstern började Wallin sin resa hem, först genom Italien och Schweiz; därefter gjorde han ett längre uppehåll i London. Under resan besökte han de för tiden vanliga sevärdheterna, och i London studerade han de orientaliska samlingarna i British Museum. Sina iakttagelser noterade han i en arabisk kalender och i sin dagbok, men också i brev hem där han illustrativt beskriver stämningarna i det postrevolutionära Europa och i det viktorska London. I *Skrifter* utges Georg August Wallins skriftliga kvarlåtenskap i sin helhet i textkritisk form med kommentarer och fördjupande artiklar.

393 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 44 €
ISBN 978-951-583-339-6

ANDERS CHYDENIUS

Samlade skrifter 4

Predikningar över Tio Guds bud 1781–1782

Utg. Maren Jonasson och Pertti Hyttinen

Kyrkoherden och riksdagsmannen Anders Chydenius (1729–1803) var en produktiv skriftställare och framgångsrik politisk aktör. Band 4 av Anders Chydenius *Samlade skrifter* innehåller hans vinnande bidrag i en skriftlig predikotävling arrangerad av Theologico-homiletiska sällskapet i Uppsala i början av 1780-talet. För tävlingen skrev Chydenius sammanlagt elva predikningar över tio Guds bud och bifogade därtill en skiografi och ett kortare utkast till några inträdespredikningar. Budordspredikningarna som utgör den största tematiska helheten i Chydenius författarskap erbjuder en intressant klangboten för hans ekonomiska och politiska texter. Introduktionen och kommentarerna är skrivna av fil.dr och teol.dr Carola Nordbäck. I *Samlade skrifter* utges Chydenius skriftliga kvarlåtenskap i textkritisk form i fem band.

Utges i samarbete med Edita och i Sverige i samarbete med Bokförlaget Atlantis.
494 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 44 €
ISBN 978-951-583-240-5

MIKAEL HISINGER

Resedagbok från Europa 1783–1784

Utg. Jouni Kuurne och Märtha Norrback

Mikael Hisinger begav sig som ung fortifikationsofficer år 1783 ut på en ett och ett halvt

år lång grand tour till kontinenten. Under resan skulle han på en adelsmans vis finslipa sin allmänbildning, fördjupa sina yrkes- och språkkunskaper samt skaffa sig kontakter och världsvana. I sin resejournal, som här för första gången publiceras på originalspråket, redogör Mikael Hisinger för sina intryck, där yrkesmässiga iakttagelser av befästningsverk och bergshantering varvas med andra erfarenheter, vars ändamål var "smakens och tankegåfvans formerande". Arkitektur, skulptur, måleri och trädgårdskonst uppmärksammar han överallt där han passerar. En av Hisingers starkaste upplevelser var parken Ermenonville utanför Paris, anlagd i den nya filosofiskromantiska stilen. Inspirerad av de trädgårdar han hade sett under resan skapade han den unika engelska landskapsparken på bruksherrgården Fagervik i västra Nyland, där han blev brukspatron efter sin far.

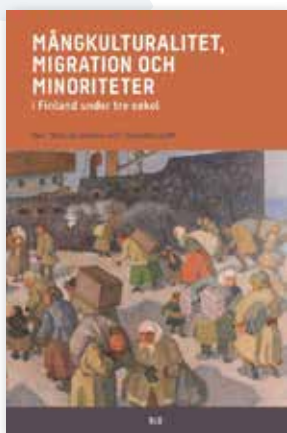
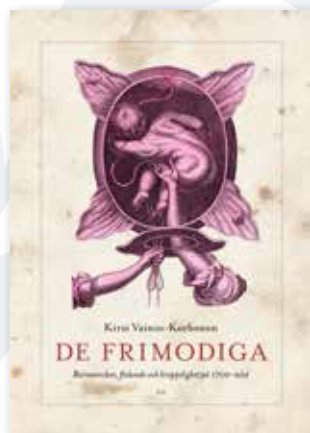
390 s., inbunden, illustrerad, pris ca 40 €
ISBN 978-951-583-246-7

KIRSI VAINIO-KORHONEN

De frimodiga

Barnmorskor, födande och kroppslighet på 1700-talet

Boken är en ingående och unik studie av de första yrkesutbildade barnmorskorna i Finland från sent 1600-tal till riksupplösningen 1808. Vi får stifta bekantskap med den utbildning de blivande barnmorskorna fick i Stockholm, deras utmanande yrkesvardag och de levnadsvillkor som förut-

sattes för yrket. Boken ger också en inblick i samtida uppfattningar om sexualitet och kvinnokroppen samt bjuder på en resa tillbaka till fenomen som graviditetskorsetter, ammor, maskerade föderskor, offentliga dissektioner, läkeörter och arsenik. Ett varierat och rikt källmaterial ligger till grund för boken, som också innehåller en matrikel över de yrkesutbildade barnmorskorna i Finland vid denna tid.

230 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 35 €
ISBN 978-951-583-343-3

Mångkulturalitet, migration och minoriteter i Finland under tre sekel

Red. Mats Wickström och Charlotta Wolff

I antologin behandlas olika aspekter av mångkulturalitet i det finländska samhället från tiden för separationen från Sverige och fram till i dag. Bokens elva författare diskuterar minoritetsgrupper och deras ställning samt ämnen som mänskliga rättigheter, emigration och återflyttning, eliternas rörlighet och hur man byggde upp den nationella identiteten. Boken visar att Finland också i ett historiskt perspektiv varit mångkulturellt, något som lätt glöms bort eller ignoreras när man i dag diskuterar frågor kring mångkulturalitet.

360 s., häftad. Pris ca 32 €
ISBN 978-951-583-342-6

HOLGER WEISS

Slavhandel och slaveri under svensk flagg

Koloniala drömmar och verklighet i Afrika och Karibien 1770–1847

I slutet av 1700-talet började man inom vissa kretsar i Sverige nära drömmen om att göra landet till en kolonialmakt. Gustav III lyckades 1784 förhandla till sig en ö i Västindien av Frankrike – Saint-Barthélemy. Även om ön inte lämpade sig för plantagejordbruk, gjorde svenskarna den till en frihamn som blev en viktig knutpunkt för slavhandeln till och inom Västindien. Samtidigt drevs näringarna på ön med slavarbetskraft. Att Sverige var delaktigt i slavhandeln under sent 1700-tal och början av 1800-talet har länge varit ganska okänt och något som man i Sverige fortfarande ogärna vill kännas vid. Utifrån ett brett källmaterial tecknar historikern Holger Weiss en bild av hur landet blev en del av slavhandeln och hur slaveriet på Saint-Barthélemy såg ut.

328 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 35 €
ISBN 978-951-583-344-0

Hösten 2016

Historiska och litteraturhistoriska studier 91

Red. Jennica Thylin-Klaus & Martin Welander

Årets *HLS* uppmärksammar att det i år förflutit 100 år sedan modernismen gjorde entré i vår litteratur. Per Erik Ljung undersöker Hans Ruins poetik och hans förhållningssätt till den lyriska modernismen, och Kristina Malmö närmar sig vår tid i sin granskning av brytningen mellan modernism och postmodernism i finlandssvensk prosa. Idealistiska och ideologiska teman i Gösta Ågrens poesi är föremålet för Anna Möller-Sibeli artikel, medan Anders Westerlund studerar paratextuella signaler i Hans Ruins essäsamling *Gycklare och apostlar*. Claes Ahlund jämför de ideologiska motpolerna Bertel Gripenberg och Ture Nerman. Två historiska artiklar ingår i *HLS*. Päivi Mehtonen utgår från den litteratur av Jakob Böhme som på 1700-talet översattes och spreds i form av handskrifter och studerar ett så kallat tolkpapper som funnits i anslutning till en av skrifterna. Aleksii Ahtola behandlar Bruno Jalanders arbete som evakueringschef under spanska inbördeskriget och den finländska pressens rapportering. Också i två av essäerna är den litterära modernismen närvarande. Agneta Rahikainen undersöker i sin essä hur Edith Södergran översatts, medan Pia Maria Ahlbäck tar avstamp i en dikt av

Hållbar utgivning!

Rabbe Enckell för att visa hur vetenskaplig auktoritet skapas i språket. Därtill kommer Johan Stens essä om begreppen *esprit de géométrie* och *esprit de finesse* hos Blaise Pascal, samt Krister Nordbergs essä om de dikter som gavs ut i anslutning till valet av Jean Baptiste Bernadotte till tronföljare 1810. Boken inleds med Camilla Wides årsfesttal från SLS årshögtid i vilket hon reflekterar kring språklig variation ur ett jämförande perspektiv.

Ca 280 s., häftad, illustrerad.
Pris ca 28 €, utkommer i augusti.
ISBN 978-951-583-346-4

MAX ENGMAN

Språkfrågan

Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922

Finlands svenska historia 3

I den tredje delen av Finlands svenska historia behandlar Max Engman de tre språken i storfurstendömet Finland – svenska, finska och ryska. Mycket av Finlands 1800- och 1900-tal handlar om det svenska arvet – hur det förvaltades, förkovrades, förskingrades och skiftades. Det svenska språket lyckades behålla och till och med stärka sin ställning i Finland efter rikssprängningen 1809. Först i slutet av seklet blev finskan det dominerande språket i storfurstendömet. Fokus i boken ligger på den svenska och den finska mobiliseringen som parallella fenomen och på uppkomsten av det som i bör-

jan av 1900-talet började kallas "finlandssvenskhet".

Ca 450 s., inbunden, rikt illustrerad.
Pris ca 42 €, utkommer i september.
ISBN 978-951-583-354-9

HENRIK MEINANDER

Nationalstaten

Finlands svenskhet 1922–2015

Finlands svenska historia 4

I bokseriens avslutande del skildrar Henrik Meinander hur den svenska kulturen fortlevt och en särskild svensk identitet byggts upp i det självständiga Finland. Finlands frigörelse från det ryska imperiet 1917 innebar en vändpunkt också för landets svenska kulturarv och befolkning. Åren därpå tillkom de lagar som skapade grunden för landets tvåspråkiga offentlighet fram till våra dagar. Mellankrigstidens intensifierade strid mellan finsk- och svensksinnade avlöstes under andra världskriget av en språkfred som blev bestående. I efterkrigstidens och kalla krigets Finland ställdes finlandssvenskarna inför nya utmaningar. Perioden präglades av ekonomiska och sociala omvandlingar, en stärkt nationell enhetskultur och en minskning av den svenska språkgruppen. Utvecklingen sedan 1980-talet har inneburit en återhämtning för det svenska, som dock på senare tid blivit föremål för förnyade politiska angrepp.

Ca 350 s., inbunden, rikt illustrerad.
Pris ca 38 €, utkommer i september.
ISBN 978-951-583-355-6

ANDERS CHYDENIUS

Samlade skrifter 5

Religiösa skrifter 1775–1793

Utg. Maren Jonasson och Pertti Hyttinen

Kyrkoherden och riksdagsmannen Anders Chydenius (1729–1803) var en produktiv skriftställare och framgångsrik politisk aktör. Det avslutande femte bandet av Anders Chydenius *Samlade skrifter* innehåller bland annat hans vinnande bidrag i en andra skriftlig predikotävlan arrangerad av Theologico-homiletiska sällskapet i Uppsala, hans dramatiska tal till åskådarna i samband med avrättningen av tre mördare, hans försonliga brev till lekmannapredikanten Anna-Stina Silahka och hans kritiska kommentarer till ett omtvistat psalmboksförslag. För den andra tävlingen skrev Chydenius tre omfattande predikningar över trosartiklarna och bifogade ett utkast till ytterligare sexton predikningar. Predikningarna över trosartiklarna erbjuder tillsammans med de övriga religiösa skrifterna en intressant klangbotten för budordspredikningarna i band 4 och hans ekonomiska och politiska texter i band 1–3. Kommentarererna i band 5 är skrivna av Gustav Björkstrand, Erik Vikström, Bo Lindberg och Kaisa Häkkinen. I *Samlade skrifter* utges Chydenius skriftliga kvarlåtenskap i textkritisk form i fem band.

Utges i samarbete med Edita och i Sverige i samarbete med Bokförlaget Atlantis. Ca 550 s., inbunden, illustrerad. Pris ca 44 €, utkommer i september. ISBN 978-951-583-241-2

Din tillgifne ovän

Korrespondensen mellan Jean Sibelius och Adolf Paul 1889–1943

Utg. Fabian Dahlström

Jean Sibelius och Adolf Paul möttes på Helsingfors musikinstitut, där Paul var elev till pianisten Ferruccio Busoni. Deras livslånga brevväxling började 1889 när Paul flyttade till Weimar och senare till Berlin, där Sibelius studerade 1889–90. Paul, som blev författare, är i dag främst känd genom sin vänskap med samtida författare och konstnärer som August Strindberg, Knut Hamsun och Edvard Munch. Han skrev på både tyska och svenska, och hans böcker och skådespel publicerades och uppfördes såväl i Finland och Sverige som i Tyskland. I breven diskuterar Sibelius och Paul bl.a. lån och penningsbrist, aktuella böcker och frågan om konstnärer ska uttrycka nationalitet. De planerar också gemensamma projekt. Sibelius komponerade musiken till Pauls skådespel *Kung Kristian den II* (1897) och *Die Sprache der Vögel* (1912.) Paul verkade för att lansera Sibelius musik och hjälpte honom med kontakter till potentiella tyska förlag. Utgåvan är kommenterad av professor Fabian Dahlström.

Ca 500 s., inbunden, illustrerad.
Pris ca 40 €, utkommer i oktober.
ISBN 978-951-583-345-7

Tankens utåtvändhet

Georg Henrik von Wright som intellektuell
Red. Johan Strang & Thomas Wallgren

Georg Henrik von Wright hade flera sidor: Han var en internationellt ryktbar filosof i den analytiska skolan och en uppmärksam samtidskritisk essäist. Hans pessimistiska tidsdiagnos och ställningstaganden i aktuella frågor väckte ofta häftig debatt. Hundraårsjubilarer von Wright uppmärksammas nu med en antologi som tar upp de olika sidorna i hans tänkande och spänningen mellan dem. Det är den första boken om von Wright där hans populära skrifter

och roll som utomakademisk intellektuell ställs i centrum. Hans tänkande sätts in i sitt sammanhang i nordisk filosofi och samhällsdebatt från 1930-talet och framåt. Essäisten von Wright granskas i relation till sin egen tid och vår. Men även förhållandet till Wittgenstein, som von Wright efterträdde i Cambridge och vars skriftliga kvarlåtenskap han förvaltade, ges ny belysning i boken.

Ca 280 s., häftad, illustrerad.
Pris ca 26 €, utkommer i oktober.
ISBN 978-951-583-356-3

EDITH SÖDERGRAN

Samlade skrifter 3

*Kommentar till Edith Södergrans
Dikter och aforismer. Varia*

Utg. Boel Hackman, Carola Herberts och Sebastian Köhler

När Edith Södergran debuterade hösten 1916 var mottagandet blandat. Dikterna representerade något helt nytt och gav upphov till divergerande tolkningar. Sedan dess har Södergrans produktion fortsatt att inspirera och utmana till nya läsningar. Första delen av *Samlade skrifter, Dikter och aforismer*, utkom 1990 och den andra, *Brev*, 1996. Denna tredje del presenterar den nu sekel-långa receptionen i kritik och forskning och synliggör hur tolkningstraditioner bryts mot varandra och frilägger olika betydelseskikt i dikterna. Genom översikterna framträder utvecklingslinjerna i Södergrans författarskap. Här presenteras receptionen av diktsamlingarna och här ingår också fullständiga textkritiska kommentarer, som bl.a. visar hur Södergran ändrade i manuskripten. Avsnittet *Varia* omfattar Södergrans översättningar, insändare, några manuskript, och korrespondens som blivit tillgänglig efter 1996.

Ca 700 s., inbunden.
Pris ca 48 €, utkommer i november.
ISBN 978-951-583-357-0

JUHA BÄCKMAN, JARNO KOIVUMÄKI
OCH NIKOLAI MARSCHAN

Mannerheims adjutant

Överste Osvald Rafael Bäckman tjänstgjorde som yngre adjutant för marskalken av Finland, friherre Gustaf Mannerheim åren 1942–1946. Bäckman fick observera honom på mycket nära håll och tidvis fick han också se glimtar av mannen bakom den offentliga bilden. Bäckman behöll kontakten med marskalk Mannerheim även efter hans tid som president, och blev den förste intendenten för Mannerheimsmuseet i marskalkens hem i Brunnsparken 1951–1966. På ett distingerat och respektfullt sätt berättar han om sina personliga erfarenheter i Mannerheims närhet, erfarenheter som också belyser marskalk Mannerheims privata liv. Boken är rikt illustrerad, bland annat med fotografier ur Mannerheims privata album, och innehåller också bilagor om hans släktbakgrund och liv.

Ca 170 s., inbunden, illustrerad.
Pris ca 34 €, utkommer i december.
ISBN 978-951-583-359-4

GEORG AUGUST WALLIN

Skrifter 7

Professorsåren i Helsingfors 1850–1852

Utg. Kaj Öhrnberg, Patricia Berg och Kira Pihlflyckt

Den sjunde och avslutande delen av Georg August Wallins *Skrifter* innehåller material från hans sista år i Helsingfors. Efter hemkomsten från den sju år långa forskningsresan till Mellanöstern utnämndes Wallin till professor i orientalisk litteratur i januari 1851. Tiden fram till sin död i oktober 1852 tillbringade Wallin med att undervisa vid universitetet och planera en ny forskningsresa till Arabiska halvön. Bandet inkluderar Wallins brev, professuravhandling och inledningen till en resebeskrivning om hans första resa till Arabiska halvön 1845. I *Skrifter* utges Georg August Wallins skriftliga kvarlåtenskap i sin helhet i textkritisk och kommenterad form.

Ca 500 s., inbunden, illustrerad.
Pris ca 44 €, utkommer i december.
ISBN 978-951-583-358-7

Författarnas Finland

Finland firar 99

PLATS: SLS HUS, RIDDAREGATAN 5, HELSINGFORS

Måndagen den 12 september kl. 18.00

Johanna Holmström: Manliga genier och duktiga fruar.
Mellan Johan och Fredrika Runeberg

Ulla-Lena Lundberg: Finland. En tid och en plats

Måndagen den 17 oktober kl. 18.00

Peter Sandström: Balladen om vattentornet i Nykarleby

Sabine Forsblom: Ogräs och andra goda vänner

Måndagen den 14 november kl. 18.00

Sirpa Kähkönen: Ekenäs – paradiset / Tammissaari – paha paikka

Claes Andersson: Samhället vi dör i. Claes Andersson om sina tillhörigheter

Måndagen den 12 december kl. 18.00

Merete Mazzarella: Det trånga rummet?

Hassan Blasim: My twelve years as an author in Finland

Med förbehåll för ändringar

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår inom SLS – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Brevet är gratis och sänds ut per e-post med några veckors mellanrum. Sänd ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till adressen nyhetsbrev@sls.fi. Din prenumeration bekräftas med ett svarsmeddelande.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapetets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning *Källan*, årsboken *Historiska och litteraturhistoriska studier* gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 20 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

Beställ *Källan* gratis!

SLS medlems- och informationstidskrift *Källan* utkommer två gånger om året. I varje nummer behandlas ett nytt tema. Du kan beställa hem gratis exemplar av *Källan* eller prenumerera kostnadsfritt på tidskriften. För beställningar, skriv till info@sls.fi eller ring 09 618 777.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors
(besöksadress: Riddaregatan 5, Helsingfors)

SLS ARKIV I VASA
Handelsplanaden 23, 65100 Vasa

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi

Öppet vardagar 9.00–16.00